

דורה Z

במזרח התיכון
ובצפון אפריקה

נקודות דמיון ושונויות בין
צעירים בישראל ובמדינות ערב
נבחרות באזור המזרח התיכון
וצפון אפריקה (MENA)

מחקר משותף של קרן פרידריך אברט
ומרכז מאקרו לכלכלה מדינית

אוקטובר 2019

מאקרו
MACRO

המרכז לכלכלה מדינית
THE CENTER FOR POLITICAL ECONOMICS

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

נקודות דמיון ושונות בין צעירים בישראל ובמדינות ערב נבחרות
באזור המזרח התיכון וצפון אפריקה (MENA)

מחקר משותף של קרן פרידריך אברט ומרכז מאקרו לכלכלה מדינית

בעריכת ד"ר רובי נתנזון וינאי ויס
חוקרים: ד"ר רובי נתנזון, ד"ר דליה שיינדלין וינאי ויס

אוקטובר 2019

הדעות המובעות בפרסום זה אינן משקפות בהכרח את דעותיה
של קרן פרידריך אברט.

שימוש מסחרי בפרסומים של קרן פרידריך אברט ללא אישור
בכתב של הקרן אסור בהחלט.
© כל הזכויות שמורות למרכז מאקרו לכלכלה מדינית
ולקרן פרידריך אברט.

תל אביב, 2019

עיצוב: תמר לוי – סטודיו עידו ניסן וסני

ISBN 978-965-7523-49-0

למידע נוסף

1. הקדמה

ב-20 השנים האחרונות מרכז מאקרו לכלכלה מדינית, בשיתוף עם קרן פרידריך אברט, ביצע סקר לבחינה של מגוון רחב של גישות חברתיות, דמוגרפיות וכלכליות בקרב בני נוער (גילאי 15-18) וצעירים (גילאי 21-24) בישראל. הסקר המשותף האחרון של מרכז מאקרו לכלכלה מדינית ושל קרן פרידריך אברט בוצע בשנת 2016.

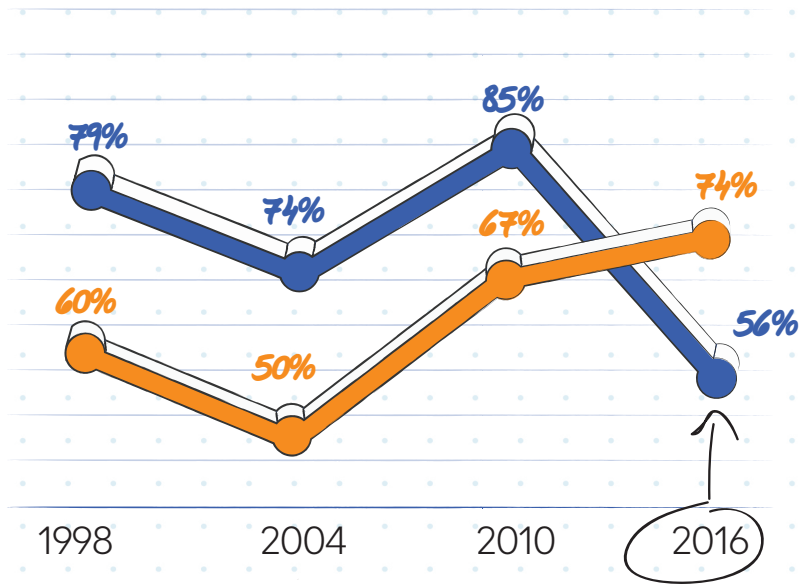
בין הממצאים המרכזיים של הסקר שבוצע בשנת 2016 נמצא כי רמת האופטימיות בקרב צעירים יהודים בישראל נשחקה באופן משמעותי מאז 2010, בעוד רמת האופטימיות בקרב ערבים בישראל נמצאת במגמה של עלייה קבועה מאז 2004.

בשנת 2016 רמת האופטימיות של צעירים יהודים בישראל בנוגע לחיים האישיים שלהם בישראל היתה הנמוכה ביותר מאז 1998, ואפילו נמוכה יותר מרמת האופטימיות שנמדדה לאחר פרוץ האינתיפאדה השנייה. עם זאת, **רמת האופטימיות בקרב ערבים בישראל היא הגבוהה ביותר שנדגמה אי פעם.**

בשנת 2016, לראשונה, ערבים צעירים הרגישו יותר ביטחון בנוגע ליכולת שלהם להגשים את מטרותיהם האישיות בישראל (74% מהצעירים הערבים), בהשוואה ליהודים (56%).

אחוז הצעירים אשר
בטוחים באפשרותם
להגשים את מטרותיהם
האישיות בישראל

עובדה זו, ביחד עם השינויים המשמעותיים שהתרחשו באזור
המזרח התיכון וצפון אפריקה (Middle East and North Africa
- MENA) בשנים האחרונות, בעיקר במסגרת האיבי הערבי,

מעלות מספר שאלות מעניינות בנוגע לנקודות הבאות:

1. רמת הדמיון בין צעירים בישראל לבין צעירים במדינות אחרות באזור
2. נקודות הדמיון המרכזיות בין צעירים בישראל ובין צעירים במדינות MENA האחרות
3. נקודות השוני המרכזיות בין צעירים בישראל ובין צעירים במדינות MENA האחרות

באותה שנה בה פרץ האביב הערבי, התרחשו הפגנות גם בישראל, כחלק מהמחאה החברתית של 2011. עם זאת, בעוד שהמפגינים בעולם הערבי דרשו ליברליזציה של המערכת הפוליטית ושיפור במעמד זכויות האזרח שלהם, הרי בישראל, מפגינים דרשו התערבות ממשלתית מוצלחת יותר בהפחתת יוקר המחייה במדינה.

בשנת 2017, בוצע מחקר דומה באמצעות קרן פרידריך אברט, ובחן את אותן שאלות בקרב צעירים בתשע מדינות ערב – בחריין, ירדן, לבנון, מצרים, מרוקו, הרשות הפלסטינית, פליטים סורים, תוניסיה, ותימן.

מחקר זה יצר הזדמנות מיוחדות לבצע השוואה כמותנית בין צעירים במדינות ערב לבין צעירים בישראל. באופן ספציפי, המחקר אפשר השוואה יסודית וניתוח של נקודות דמיון ושוני בקרב צעירים ברשות הפלסטינית ובישראל, כמו גם להשוות גישות של צעירים ערבים ויהודים בישראל לגישותיהם של צעירים פלסטינים ושל צעירים במדינות שונות בעולם הערבי.

מחקר זה משווה את הגישות של צעירים בישראל ובמדינות ערב המצוינות. החלק הראשון של המחקר נוגע בנושאים הבאים: חינוך, ביטחון ואלימות, זכויות אזרח ומטרות אישיות. הנספחים למחקר זה מספקים תמונה רחבה יותר אודות מצבם של הצעירים במדינות הללו ומספקים נתונים אובייקטיביים ומחקר השוואתי על בסיס מידע שנאסף מהבנק העולמי, Youth Development Index וה-World Values Survey.

2. בסיס השוואה

הסקר של שנת 2016 של אנשים צעירים בישראל, התמקד באנשים בגילאים 15-18 ו-21-25, ובחן מגוון רחב של סוגיות חברתיות, דמוגרפיות ועמדות שונות. הסקר בוצע בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הצעירה בישראל, יהודים וערבים, בעלי מאפיינים דמוגרפיים שונים.

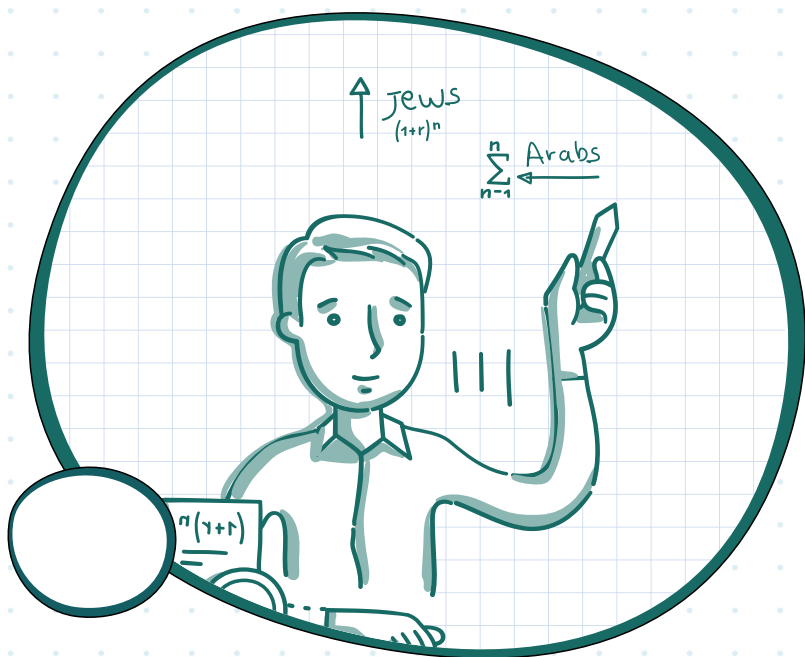
כפי שהוצג בפרק הקודם, בשנת 2017, קרן פרידריך אברט ניהלה פרויקט משמעותי במסגרתו בוצע סקר בקרב צעירים בכל החבי: העולם הערבי, בגילאים 16-30. הפרויקט כיסה תשע מדינות – בחריין, ירדן, לבנון, מצרים, מרוקו, פליטיים סורים, הרשות הפלסטינית, תוניסיה ותימן.

הסקרים פותחו בכדי לאפשר דיון בסוגיות הרלוונטיות לחיים ולגישות החברתיות של כל אחת מהחברות באופן ספציפי – ישראל והעולם הערבי. עם זאת, מספר שאלות נבחרו במכוון בשני השאלונים, בכדי שתתאפשר השוואה. חמש שאלות נותרו זהות לחלוטין, ושלוש שאלות נוספות שונות במעט בכדי לבצע את ההתאמות להקשר הישראלי.

הפרק הבא מסכם את הממצאים והתובנות, בנוגע לנקודות הדמיון והשוני של צעירים בכל אחת מהמדינות שהשתתפו בסקר. הניתוח משווה את האוכלוסייה הצעירה היהודית והערבית למקבילותיה בעולם הערבי. באופן ספציפי מבצע השוואה לאוכלוסייה הצעירה ברשות הפלסטינית – השכנה הקרובה ביותר של ישראל – ולאזרחים

ערבים בישראל מדובר לא פעם במקביליהם. ישנם מספר כיווני השוואה: יהודים בישראל בהשוואה לעולם הערבי, ערבים אזרחי ישראל בהשוואה לצעירים פלסטינים, ופלסטינים בהשוואה הן ליהודים והן לצעירים במקומות אחרים בעולם הערבי.

המחקר האזורי בוצע בקרב משתתפים בגילאים 16-30, בעוד שהמחקר הישראלי כולל שתי קבוצות גיל – 15-18 ו-21-24 (מדלג על קבוצת הגיל של 19-20, תקופה בה רבים מהישראלים משרתים בצבא). בכדי לאפשר השוואה מועילה, מאגר המידע האזורי סונן כך שהושאו רק גילאים בהם יש מידע בשתי הקבוצות, וכל ההשוואות בוצעו בין קבוצות גיל דומות.

3. חינוך

שיעור ההשתתפות במערכות החינוך בישראל וברשות הכלסטית הוא מאוד דומה, וגבוה יותר מהמוצע בעולם הערבי. יחד עם זאת, חשוב לציין כי הגיל החינוכי לתלמידי תואר ראשון בישראל הוא 25, ועל כן סביר כי רמת ההשכלה בישראל בפועל גבוהה יותר מהמוצע בהשוואה זו עם יתר מדינות ערב.

אחד מההבדלים שעולים מהנתונים הוא שיעור המשיבים שהיו תלמידים בזמן שהשתתפו בסקר. בהתאם לגיל של המשתתפים, אוכלוסיית התלמידים כוללת בתוכה תלמידים בבתי ספר-תיכוניים ותלמידים במוסדות להשכלה גבוהה.

המדגם הישראלי מראה רק שונות קלה בין יהודים ובין ערבים, כאשר האזרחים הערבים מדווחים על שיעורי השתתפות מעט גבוהים יותר במערכת החינוך: 63%, בהשוואה ל-60% בקרב המשיבים היהודים. הממוצע הישראלי בסך הכל עמד על 61%.

חשוב לציין כי יהודים בישראל מתחילים את הלימודים שלהם במוסדות להשכלה גבוהה בגיל מאוחר יותר בהשוואה למדינות אחרות – וכך הגיל החינוכי של תלמידים לתואר ראשון הוא 25. על כן, הממצאים בשאלון לא בהכרח מעידים על כך ששיעורי ההשתתפות בהשכלה גבוהה של יהודים וערבים בישראל הם זהים. למעשה, בשנת 2016, שיעור הערבים הלומדים באוניברסיטאות בישראל עמד על 15.2% בלבד מכלל הסטודנטים, בעוד שאלו מהווים 20.8% מכלל האוכלוסייה במדינה.

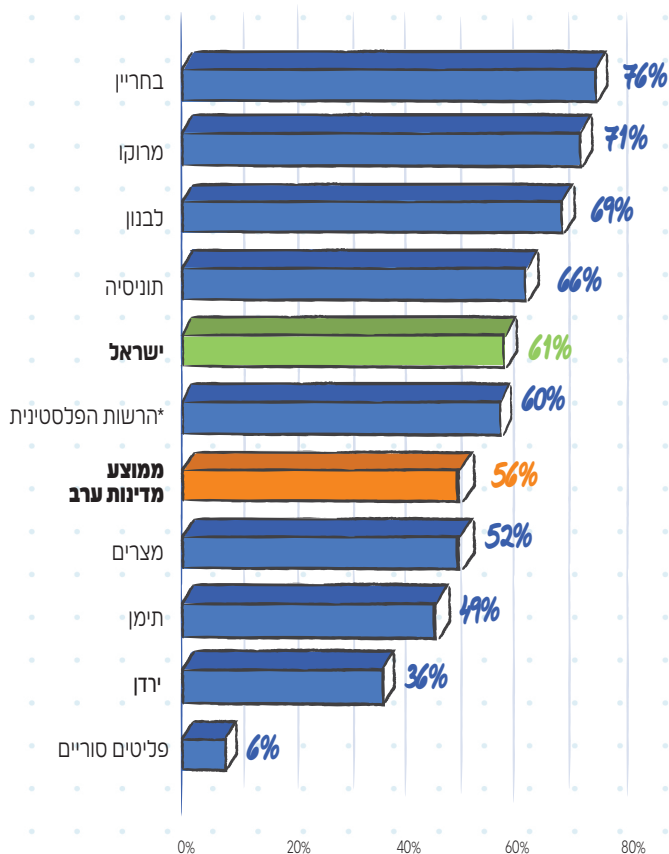
הנתון הישראלי גבוה יותר מהמוצע של העולם הערבי אשר עמד על 56%. עם זאת, במספר מדינות שיעור ההשתתפות במערכות החינוך עקפו את ישראל: בבחריין 76% השיבו כי הם כרגע תלמידים. במרוקו 71%, בלבנון 69% ובתוניסיה 66%.

באופן מפתיע, שיעור המשתתפים במוסדות השכלה ברשות הפלסטינית זהה לשיעור היהודים בישראל – 60%. השכנות של ישראל ממזרח ומדרום, עמן יש לה הסכמי שלום, מצרים וירדן, מצויות בתחתית הדירוג – 52% ו-35% בהתאמה. רק 6% מהפליטים הסורים דיווחו כי הם לקחו חלק במערכת חינוך בזמן ביצוע הסקר, דבר המשקף את האופן שבו החיים שלהם נקטעו, ולא את הנתונים בסוריה ערב מלחמת האזרחים, המראים כי סוריה היא אחת ממדינות ערב בהן שיעורי ההשכלה הם הגבוהים ביותר, כאשר 39.2% מהאוכלוסייה לקחו חלק בלימודים במוסדות להשכלה גבוהה.

באופן דומה, בתימן 49% מהנשאלים דיווחו כי היו תלמידים. עם זאת, יתכן ולאור המלחמה שמתרחשת שם שיעור זה ירד בשנים האחרונות. בעוד שהמוצע הכולל של הנשאלים בנוגע להיותם תלמידים בעולם הערבי עמד על 56%, שיעור זה יורד באופן משמעותי בעקבות השיעור הנמוך של הפליטים הסורים. כאשר מסירים אותם מהמדגם, הממוצע עולה ל-60%, שווה למוצע הישראלי.

שיעור המשתתפים
בסקר שהיו תלמידים,
לפי מדינה

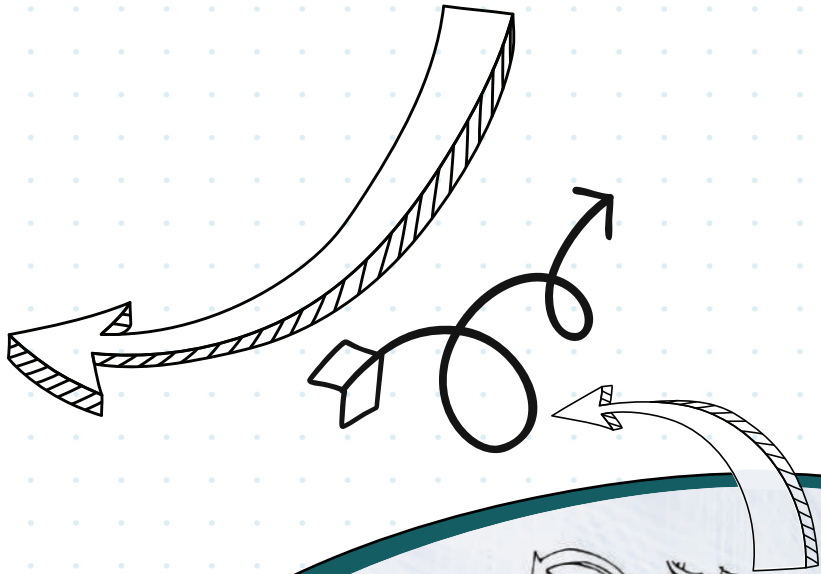
* בכל מקום במסך זה בו מצויינים נתונים אודות הרשות הפלסטינית הכוונה לנתונים בגדה המערבית ובעזה

ישנו הבדל משמעותי בין ישראל לבין העולם הערבי בכל הנוגע לשיעור התלמידים באוכלוסייה בחלוקה מגדרית. בממוצע, העולם הערבי מציג תמונה לפיה שיעור הגברים הלומדים גבוה במעט מזה של הנשים: 57% בהשוואה ל-55%. **בישראל, המגמה היא הפוכה – הן בקרב ערבים והן בקרב יהודים, שיעור גבוה יותר של נשים מדווחות על היותן תלמידות בהשוואה לגברים, אך הפער קטן.**

באופן מעניין, המגמה דומה גם בקרב פלסטינים, שם שיעור הנשים המדווחות על היותן תלמידות שווה לזה של יהודים בישראל.

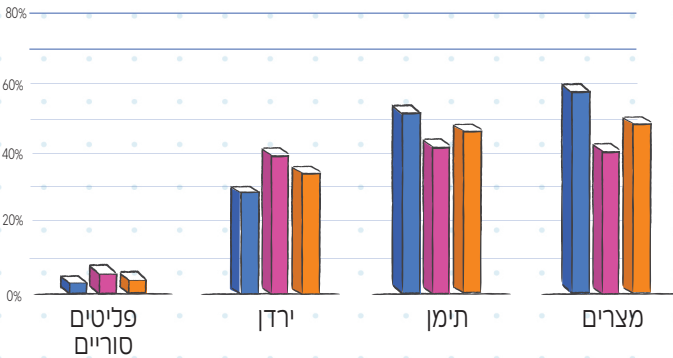
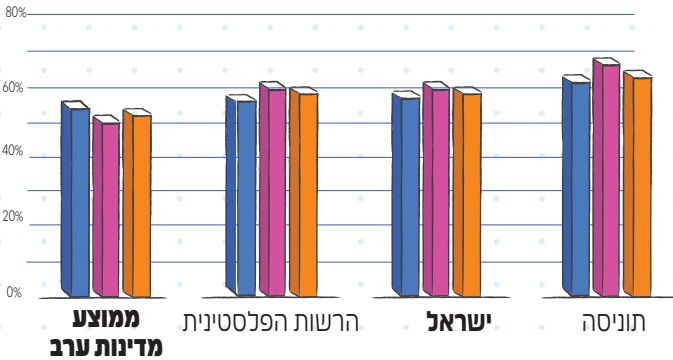
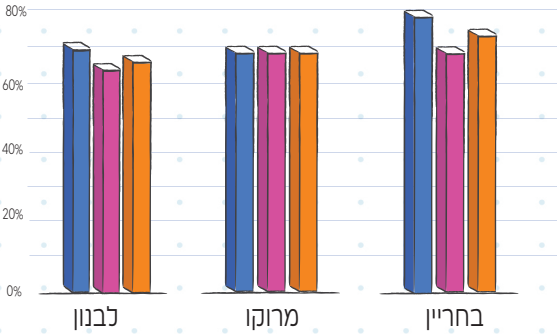
כלומר, בכל הנוגע להשכלת צעירים, פלסטינים, ערבי ישראל ויהודים בישראל דומים יותר אלו לאלו מאשר לשאר העולם הערבי, הן בכל הנוגע לשיעור האנשים המדווחים על היותם תלמידים והן בכל הנוגע להשתתפות נשים. במקביל, הממוצע של העולם הערבי מכליל בתוכו שונות בכל הנוגע למדינות השונות – למעשה, במרוקו, בתוניסיה, בירדן ובקרב פליטים סורים, יותר נשים מדווחות על היותן תלמידות מאשר גברים.

בעולם הערבי, משיבים חילונים נטו להשיב יותר לחיוב על השאלה האם הם תלמידים: 60% מאלו המגדירים עצמם כחילונים השיבו כי הינם תלמידים, בהשוואה ל-53% מאלו שמגדירים עצמם מסורתיים ו-52% מהמשיבים הדתיים ביותר. במקומות מסוימים, הפער היה אף משמעותי יותר: במצרים, 70% מהמשיבים הכי פחות דתיים השיבו כי הם סטודנטים, בעוד רק 47% מהמשיבים שהעידו על עצמם שהם הדתיים ביותר היו סטודנטים; בירדן הפער עמד על 50%, 39% (מסורתיים) ו-33%.

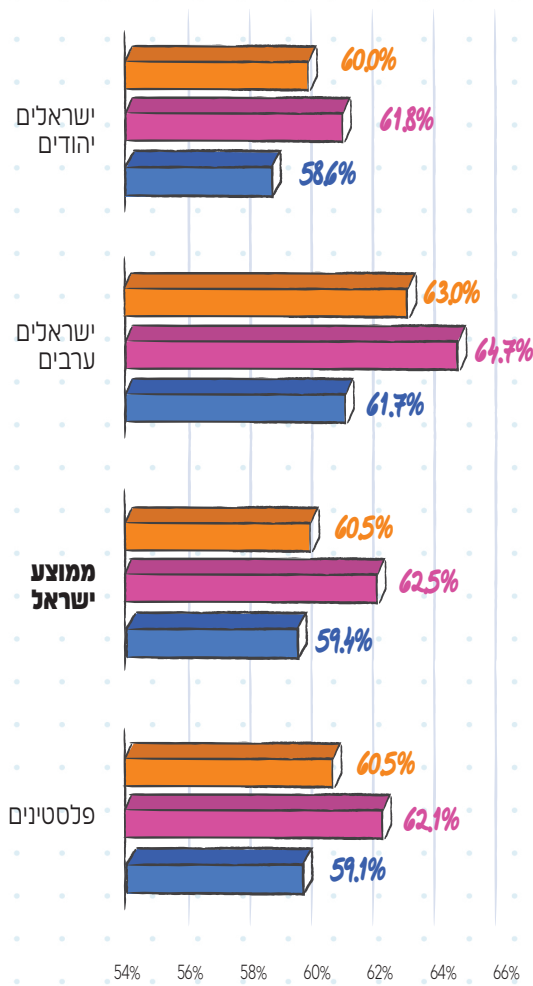

שיעור המשיבים שהינם תלמידים, לפי מדינה ומגדר

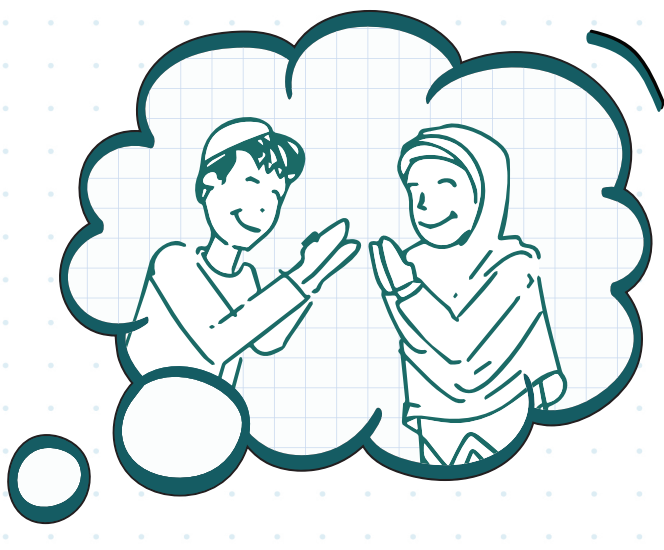

שיעור המשיבים שהינם תלמידים בישראל וברשות הפלסטינית, בחלוקה למגדר וקבוצה אתנית

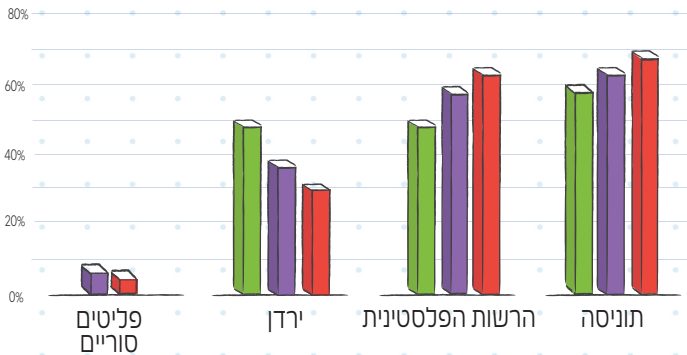
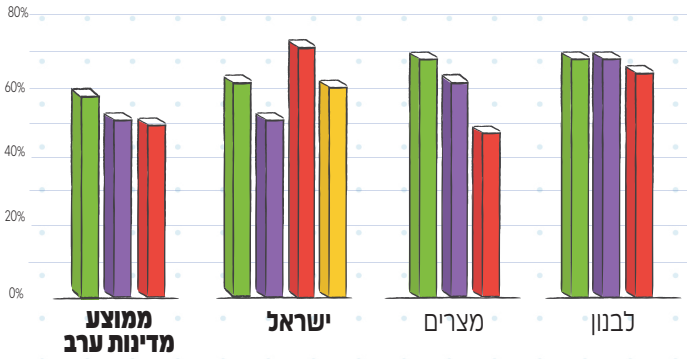
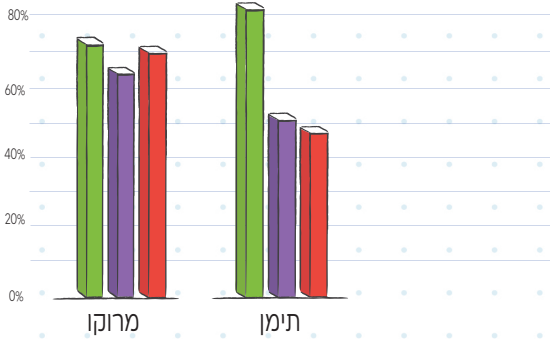
לעומת זאת, צעירים פלסטינים הראו את המגמה ההפוכה: 50% מהמשיבים עם רמת הדתיות הנמוכה יותר העידו כי הינם תלמידים, בהשוואה ל-55% מאלו שהעידו על עצמם כמסורתיים, ו-64% מאלו שהעידו על עצמם כדתיים. המדינה הנוספת היחידה בה מגמה זו התקבלה היא תוניסיה, בה 60% מאלו שהעידו על עצמם כהכי פחות דתיים, ו-72% מאלו שהעידו על עצמם כדתיים, היו תלמידים. ערביי ישראל לא נשאלו אודות רמת הדתיות שלהם.

עם זאת, יהודים בישראל מראים שונות מסוג אחר, ולא בהכרח קורלציה ברורה. בקרב חילונים, 63% השיבו כי הם תלמידים. יהודים מסורתיים הדגימו שיעור נמוך יותר – 52%. בקרב דתיים לאומיים 75% העידו כי הם תלמידים ו-61% מהיהודים החרדים – רק מעט פחות מהאוכלוסייה החילונית. כלומר, שיעור המעידים על עצמם כתלמידים בקרב יהודים דתיים (למעט חרדים) גבוה יותר בהשוואה לחילונים.

שיעור המשיבים
שהם תלמידים,
לפי רמת דתיות

4. בטחון ואלימות

השאלון בחן את רמת הביטחון הכללית של המשתתפים. שאלה זו כללה תיאור נרחב שכלל "בית ספר, תעסוקה, משפחה ומצב ביטחוני" – וביקשה אנשים לדרג את רמת הביטחון שהם חווים בנוגע לכל אחד מהתחומים בחיים האישיים שלהם.

שוב, יהודים וערבים בישראל דיווחו על רמות שונות, כאשר ערבים צעירים בישראל העידו כי רמת הביטחון הכללית שלהם על סרגל של 1-10 היא 8 – הגבוהה ביותר מקרב כל המדינות הנדגמות למעט תוניסיה. יהודים דיווחו על רמת ביטחון של 7.2.

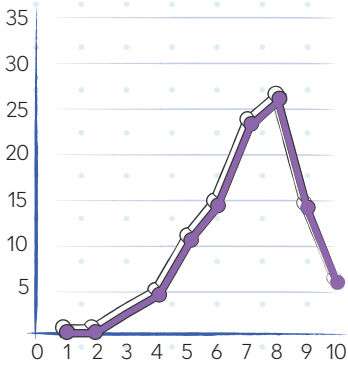
באופן בולט יותר, שליש מהנשים הערביות בישראל ציינו את המצב שלהן כבטוח לחלוטין (10), וכרבע מהערבים בישראל. באוכלוסייה היהודית בישראל, המספר משמעותית נמוך יותר (10.7% מהגברים ו-6.6% מהנשים).

שיעור האנשים בכל חברה שנתנו ציון "בטוח" שבין 6 ל-10 מעיד גם כן. 90% מהערבים בישראל העידו כי רמת הביטחון שלהם בנוגע לחיים היא בטוחה הזו, כאשר רק 84% מהיהודים נתנו ציון כזה.

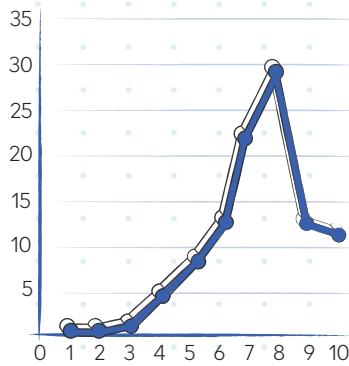
כלומר, בכל הקבוצות השונות בחברה הישראלית, רק שיעור נמוך של 13% ציינו כי אין להם ביטחון בחיים (ציון 5 ומטה).

רמת הביטחון בחיים בישראל,
שיעור המשיבים בכל קטגוריה
בסולם של 1-10,
לפי מגזר וקבוצה אתנית

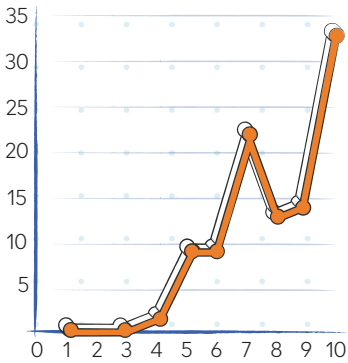
נשים יהודיות

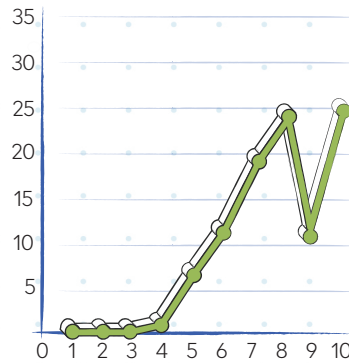
גברים יהודיים

נשים ערביות

גברים ערביים

עם זאת, הן הממוצע של היהודים והן זה של הערבים בישראל בנוגע לתפיסת הביטחון בחיים הוא משמעותית גבוה יותר בהשוואה לממוצע של צעירים פלסטינים.

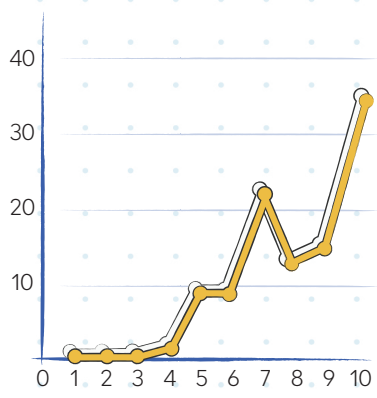
כפי שניתן לראות, 37.1% מהגברים הפלסטינים דיווחו כי הם לא חווים ביטחון בחיים, ו-25.1% מהנשים (ציון 5 ומטה). **בסך הכל, 68% בלבד מהפלסטינים נתנו ציון גבוה לשאלה זו, נמוך יותר באופן משמעותי הן מהיהודים והן מהערבים בישראל. מדובר בנתון שהוא במעט גבוה יותר מהממוצע של העולם הערבי, ממוצע אשר עומד על 67%.** עם זאת, ראוי לציין כי 14.1% מהנשים הפלסטיניות דיווחו כי הן מרגישות בטוחות לחלוטין, יותר מכפול משיעור הנשים היהודיות בישראל שדיווחו כי הן חשות בטוחות לחלוטין.

הממוצע הישראלי גבוה מזה של בחרין (ממוצע של 7) ודומה לזה של ירדן, מדינה בה הציון הממוצע היה גבוה ועמד על 7.4 גם כן. **באופן לא מפתיע, האוכלוסייה עם תחושת הביטחון הקטנה ביותר בעולם הערבי היתה זו של הפליטים הסוריים, אשר דורגו בתחתית, עם ממוצע של 4.6.**

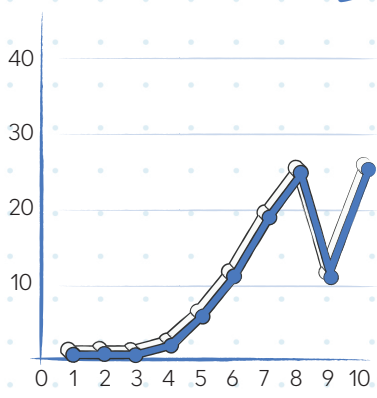
75% מהפליטים הסוריים דירגו את תחושת הביטחון הכללית שלהם בחיים כנמוכה, עם ציון שנע בין 1 ל-5.

רמת הביטחון בחיים, שיעור המשיבים, ערבים ישראלים ופלסטינים בסולם של 1-10, בחלוקה למגדר

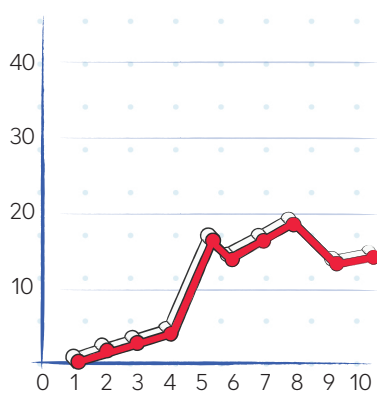
נשים יזכאויג ערהויג

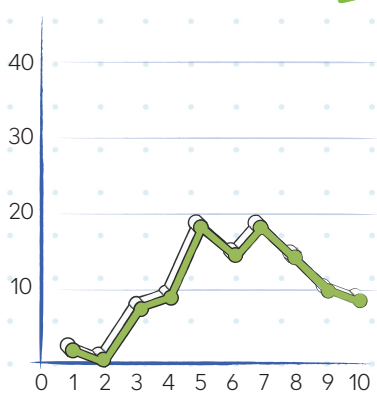
גרהימ יזכאוימ ערהימ

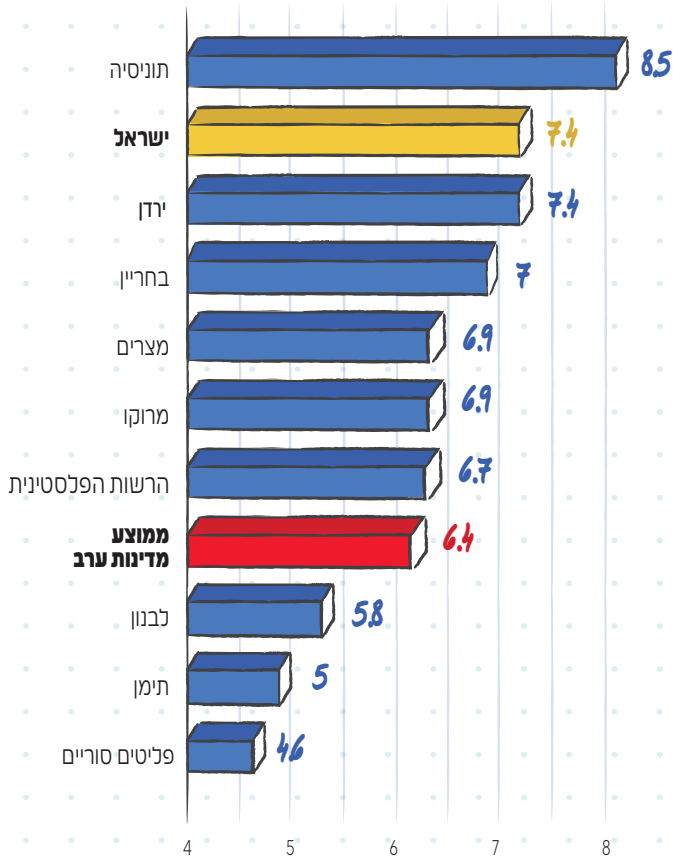
נשימ פאסיניויג

גרהימ פאסינימ

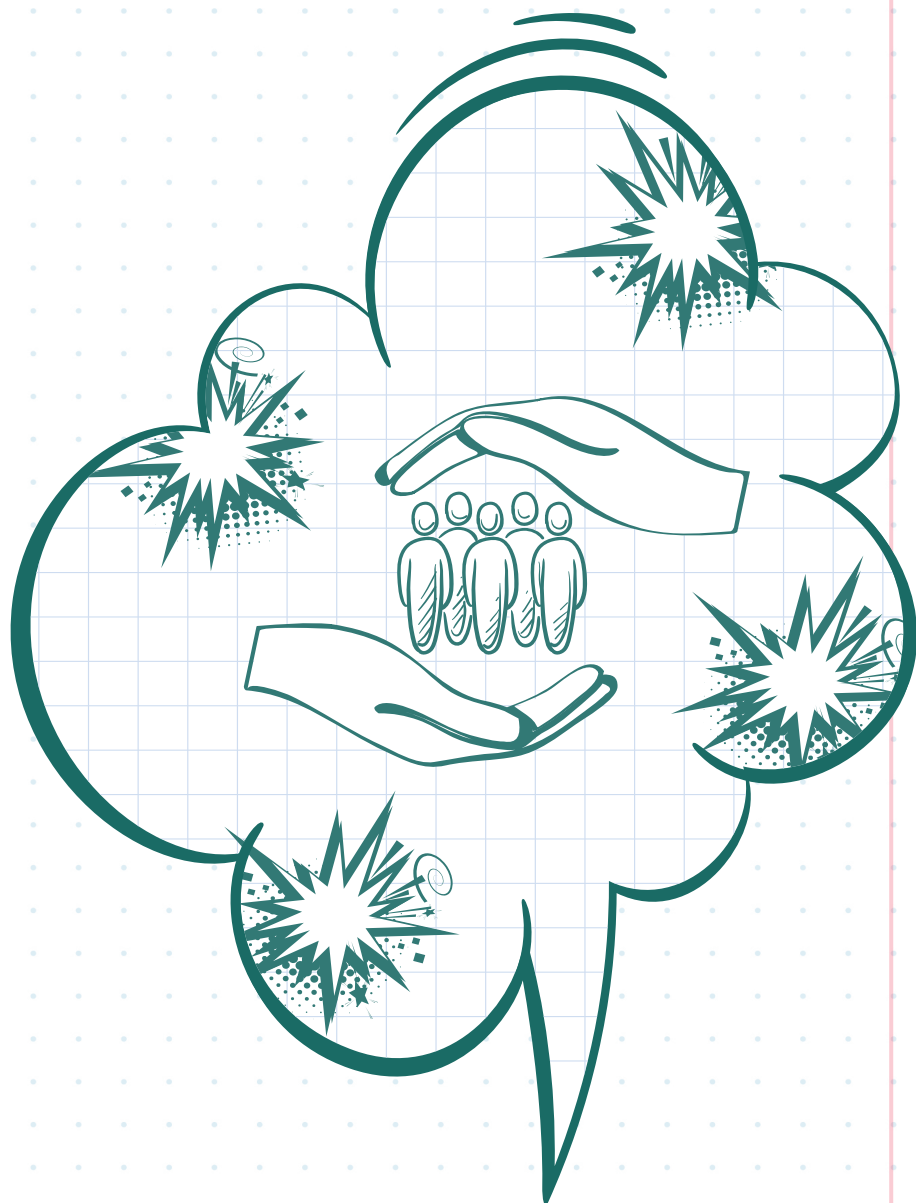
רמת הביטחון בחיים,
ממוצע (1-10),
לפי מדינה

ההבדל בין גברים צעירים לנשים צעירות הוא מתון אך בולט גם במקרה זה: בעולם הערבי ככלל, יותר נשים הרגישו בטוחות באופן כללי בחייהן בהשוואה לגברים. נשים צעירות בעולם הערבי קיבלו ציון ממוצע של 6.5, מעט יותר מהממוצע בקרב גברים שעמד על 6.3. בקרב האוכלוסייה הפלסטינית הפער הוא אחד הגדולים ביותר במדגם: 75% מהנשים הצעירות דיווחו כי הן מרגישות בטוחות (ציון בין 6 ל-10) באופן כללי בחייהן, בהשוואה ל-63% בלבד מהגברים. באופן מקביל, הציון הממוצע בקרב צעירות פלסטיניות היה גבוה יותר בהתאמה – 7, בהשוואה ל-6.3 בקרב גברים (על סולם של 1-10).

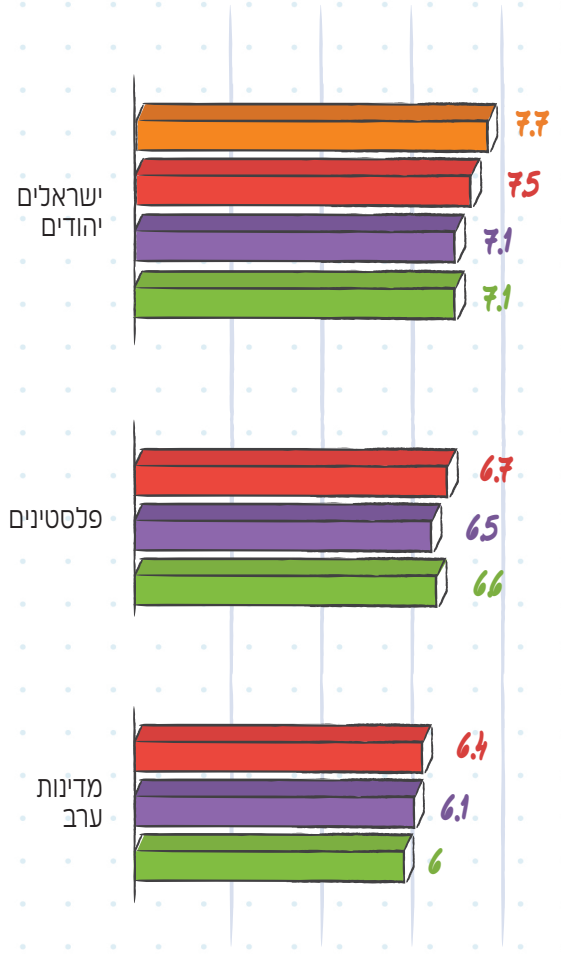
עם זאת, כפי שצוין לעיל, בקרב ישראלים יהודים וערבים, ההפך הוא הנכון: קצת יותר גברים צעירים מנשים הרגישו בטוחים, בפער של שלוש נקודות אחוז הן באוכלוסייה היהודית והן באוכלוסייה הערבית: 82%-85% בקרב נשים וגברים יהודים צעירים בישראל, ו-92% ו-89% בקרב צעירים ערבים וצעירות ערביות בהתאמה. לכן, המגמה בקרב אזרחים ישראלים באופן כללי שונה מזו של העולם הערבי בכלל, ומזו של הפלסטינים בפרט.

אחד הממצאים המעניינים במיוחד הוא הפער בתחושת הביטחון הכללית בקרב אוכלוסיות עם רמת דתיות שונה. בקרב פלסטינים, העולם הערבי ככלל, ובקרב יהודים בישראל – הקהילות הדתיות ביותר הראו שיעורים גבוהים יותר של דירוג של ציונים גבוהים לתחושת הביטחון הכללית בחיים. עם זאת, הפער בין הקבוצות קטן באופן יחסי.

רמת ביטחון בחיים,
 קמוצע (1-10),
 לפי רמת דתיות

המזרח התיכון היא חברה בקונפליקט. מאז 2011, ברבות אם לא בכל המדינות שהשתתפו במדגם של העולם הערבי התחוללו מהומות ואי-סדרים הקשורים ל"אביב הערבי". לכל הפחות מצרים, תימן והפליטים הסורים חוו אלימות ברמה משמעותית. לבנון שוכנת בסמיכות לאלימות הסורית וישנו חשש תמידי מהסלמה וממלחמה עם ישראל. בחרין חוותה אלימות בשנים הראשונות של האביב הערבי, אך זו דעכה כמעט לחלוטין עד לזמן ביצוע הסקר ב-2016. תוניסיה ומרוקו באופן כללי לא הושפעו מהאלימות של האביב הערבי. הפלסטינים חיים תחת כיבוש צבאי, ללא מלחמה משמעותית בזמן שהסקר בוצע. עם זאת החל מסוף 2014 ועד לשנת 2016 התקיים גל של דקירות של ישראלים, שטופל בנחישות על ידי ישראל.

הסקר בחן שאלה אודות אלימות באופן כללי ולא התייחס לקונפליקט או לסיטואציה ספציפית. צעירים נתבקשו לדרג את רמת הביטחון שלהם בנוגע לחשיפה לאלימות על סולם של 1 עד 10, כאשר 10 מסמל ביטחון מלא ו-1 את הרמה הנמוכה ביותר של ביטחון. בקרב ישראלים, השאלה התמקדה בחשיפה "אישית" לאלימות, בניסיון למנוע מאנשים להתייחס לתפיסות פסיכולוגיות של אלימות מבלי שהם חוו אותה בעצמם. הציונים מ-1 עד 10 הוצגו כממוצע.

בחרין ובתוניסיה, משיבים צעירים הראו את הרמות הגבוהות ביותר של ביטחון בכל הנוגע לחשיפה לאלימות: ציון ממוצע של 8.3 ו-8, בהתאמה. לבנון, מדינה המתמודדת עם חוסר יציבות אך לא עם אלימות ישירה, הראתה את הציון השלישי הגבוה ביותר – 7.2 בממוצע.

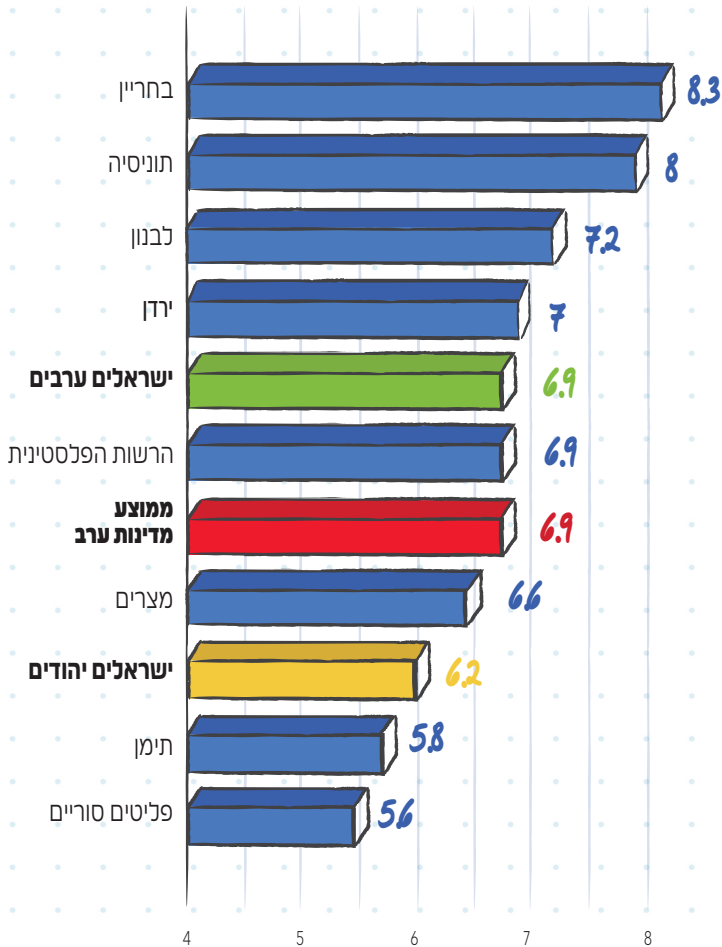
הציון הן של ירדן והן של הפלסטינים היה נמוך יותר, עם ציונים של 7 ו-6.9 בהתאמה. צעירים במצרים הראו רמת ביטחון בכל הנוגע לחשיפה לאלימות נמוכה יותר מזו של הפלסטינים – 6.6. עם זאת, הן הפלסטינים והן המצרים הראו רמות גבוהות יותר של ביטחון ביחס לחשיפה לאלימות בהשוואה לממוצע הישראלי שעמד על 6.4. בתוך

הממוצע הישראלי, צעירים ערבים דיווחו על רמת ביטחון גבוהה יותר – 6.9, בהשוואה ליהודים – 6.2. מדובר בתוצאה לא אינטואיטיבית, בהתחשב לחשיפה הציבורית הנרחבת לרמות האלימות הגבוהות באוכלוסייה הערבית בישראל, שהם תוצר בעיקר של שיטור לא אפקטיבי ותכוצה של כלי נשק לא חוקיים. עם זאת, אפשרי כי תפיסת הביטחון הנמוכה יותר בכל הנוגע לחשיפה לאלימות בקרב יהודים עדיין משקפת תחושה של חוסר ביטחון לאור גל הדקירות ותחושה רחבה של קונפליקט, גם אם אחוז מאוד קטן של אנשים נחשפו לאלימות באופן ישיר.

תימן, מדינה בה מתרחשת מלחמה, ופליטים סורים, דיווחו על הרמות הנמוכות ביותר של ביטחון בכל הנוגע לחשיפה לאלימות – עם ממוצע של 5.8 ו-5.6 בהתאמה.

רמת ביטחון בכל הנוגע
 לחשיפה לאלימות, ממוצע
 (1-10), לפי מדינה

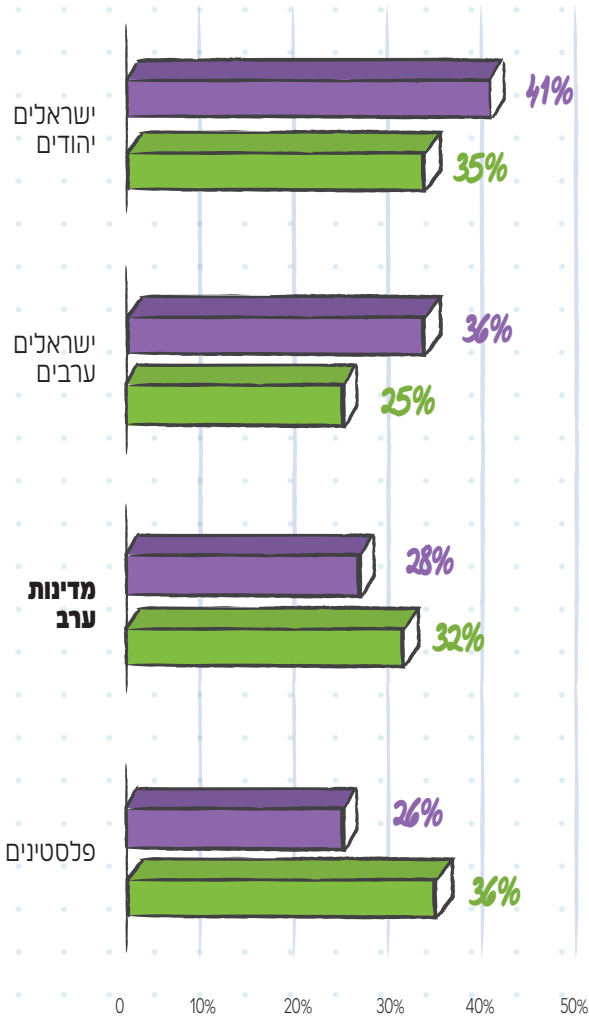

מדינות שונות הציגו ממצאים שונים בכל הנוגע לפערים המגדריים בחשיפה לאלימות. במצרים למשל, יותר נשים מגברים דיווחו על רמות ביטחון נמוכות (עם ציון של 5-1 מתוך 10). בקרב פליטים סוריים, שיעור הצעירים שהרגישו לא בטוחים היה גבוה הן בקרב גברים והן בקרב נשים, אך בדומה למצרים, יותר נשים דיווחו על רמות נמוכות יותר של ביטחון בכל הנוגע לאלימות בהשוואה לגברים (53% מהנשים בהשוואה ל-47% מהגברים). **עם זאת, כממצע, בעולם הערבי ניתן לראות כי גברים חווים תחושה גדולה יותר של חוסר ביטחון בכל הנוגע לחשיפה לאלימות בהשוואה לנשים – 32% מהגברים הצעירים דיווחו על רמות גבוהות של חשיפה לאלימות, בהשוואה ל-28% בקרב נשים צעירות.**

עם זאת, צעירים יהודים הראו מגמה הדומה לזו שנצפתה במצרים ובקרב הפליטים הסוריים – יותר נשים נתנו ציון נמוך (41%) מגברים (35%). הדבר נכון גם על האוכלוסייה של ערביי ישראל: 36% מהנשים נתנו ציון נמוך ו-25% מהגברים – 11 נקודות אחוז הבדל, אחד מההפרשים הגדולים ביותר במדגם בכיוון זה. פלסטינים, הפוכים למגמה זו ודומים למגמה של העולם הערבי – רמות חוסר ביטחון גבוהות יותר בנוגע לאלימות בקרב גברים: 36% מהגברים נתנו ציון נמוך לשאלה, בהשוואה ל-26% בקרב נשים – גם כן, מדובר בפער משמעותי של 10 נקודות אחוז.

שיעור המשיבים על רמות נמוכות של ביטחון ביחס לחשיפה לאלימות, לפי מגדר

מעבר לשאלה בנוגע לביטחון הפיזי, משיבים נשאלו גם בנוגע לביטחון הכלכלי שלהם. בעוד הסקר של העולם הערבי התמקד ברמה נרחבת של תנאים בסיסיים כולל גישה למזון ולמחסה, שאלות אלו לא נשאלו בישראל.

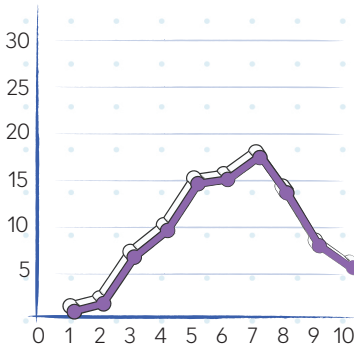
במקום זאת, השאלה המשותפת לשני הסקרים היתה שאלה כללית בנוגע לביטחון כלכלי. באופן מעניין, על סולם של 1-10, ערבים ישראלים צעירים דיווחו על השיעורים הגבוהים ביותר של ביטחון כלכלי בהשוואה לכל המדינות שהשתתפו בסקר – גבוה יותר בהשוואה ליהודים בישראל.

יותר משמעותי אפילו, 28% מהמשיבים הערבים בישראל השיבו כי הם מרגישים בטוחים באופן מלא מבחינה כלכלית, בעוד 7.2% מהמשיבים היהודים בלבד חשו באותו האופן. **הממצאים מנוגדים לאינטואיציה הנובעת מהמציאות לפיה אזרחים ערבים בישראל עניים יותר בממוצע בהשוואה לאוכלוסייה היהודית. באופן בולט, נשים ערביות, הנחשבות לאחת מהאוכלוסיות העניות ביותר בישראל, חוו ביטחון כלכלי משמעותי יותר, בהשוואה לנשים יהודית, קבוצה שנהנית משיעורי אבטלה נמוכים באופן חסר תקדים ושיעור גבוה של השתתפות בכוח העבודה.**

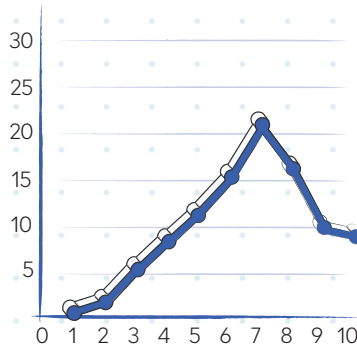

רמת ביטחון כלכלי בישראל,
 שיעור המשיבים בכל קטגוריה
 על סולם של 1-10, בחלוקה
 למגדר ומוצא אתני

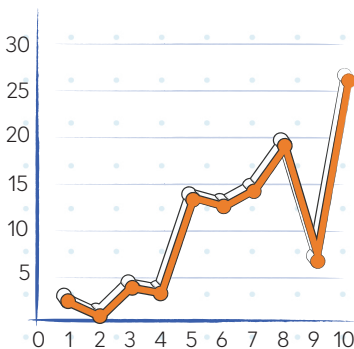
נשים יהודיות

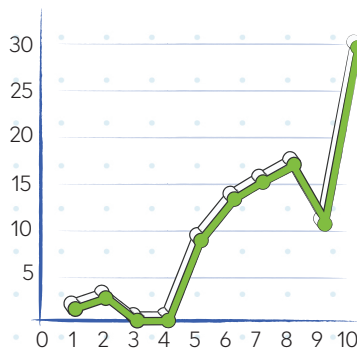
גברים יהודיים

נשים ערביות

גברים ערביים

הממוצע הישראלי עומד בניגוד לזה של הפלסטיני, שדירגו את הביטחון הכלכלי שלהם נקודה אחת שלמה נמוך יותר עם ציון של 5.7, מה שמציב אותם כמדינה הרביעית מהסוף (מתוך עשר מדינות) בכל הנוגע לביטחון כלכלי.

כפי שניתן לראות, הן גברים פלסטינים והן נשים פלסטיניות דירגו את הביטחון הכלכלי שלהם נמוך באופן משמעותי בהשוואה לערביי ישראל. 54.2% מהגברים הפלסטינים ו-38.8% מהנשים הפלסטיניות דיווחו כי אין להם ביטחון כלכלי (דירוג של 5 או פחות). מצד שני, רק 13% מהגברים הערבים בישראל ו-21.6% מהנשים הערביות בישראל, דיווחו כי אין להם ביטחון כלכלי (דירוג 5 או פחות).

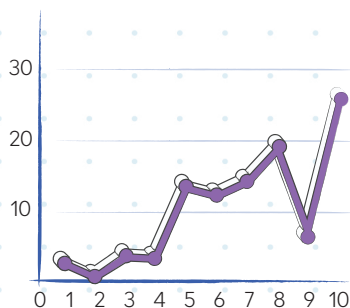
הדירוג הפלסטיני היה קרוב מאוד ללבנון (5.6), ומשמעותית גבוה יותר מזה של תימן (4.5). שוב, גם במקרה הזה, פליטים סורים הראו את התוצאות הנמוכות ביותר, עם ציון ממוצע של 3.2 (כאשר 1 מסמן את הביטחון הכלכלי הנמוך ביותר). שתי מדינות עמדו מעל הממוצע של יהודים בישראל: בחריין (6.8) ומצרים (6.7). קרוב אליהן נמצאות גם מרוקו (6.5), תוניסיה (6.2) וירדן (6.2).

העובדה שבמדינות אלו נשאלים השיבו ציונים גבוהים יותר או דומים לממוצע של יהודים בישראל, למרות העבודה שהתוצר לנפש בקרב האוכלוסייה היהודית בישראל משמעותית גבוה יותר, מעידה על כך שתפיסת הביטחון הכלכלי יכולה לסטות מרמות ההכנסה עצמן. יתכן גם כי צעירים ובני נוער לא מודעים, או לא אחראים, בכל הנוגע למציאות הכלכלית שלהם כפי שאנשים בוגרים יותר מודעים ואחראים.

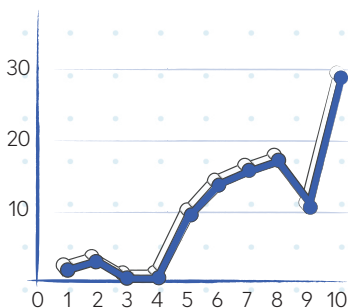

רמת ביטחון כלכלי, שיעור המשיבים בקרב ערביי ישראל ופלסטינים, סולם של 1-10, לפי מגדר וקבוצה אתנית

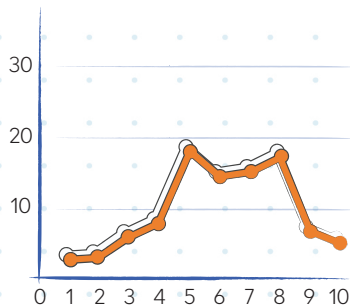
נשים ישראליות ערביות

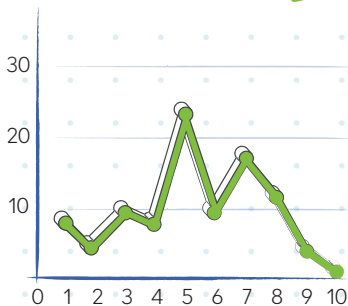
גברים ישראלים ערבים

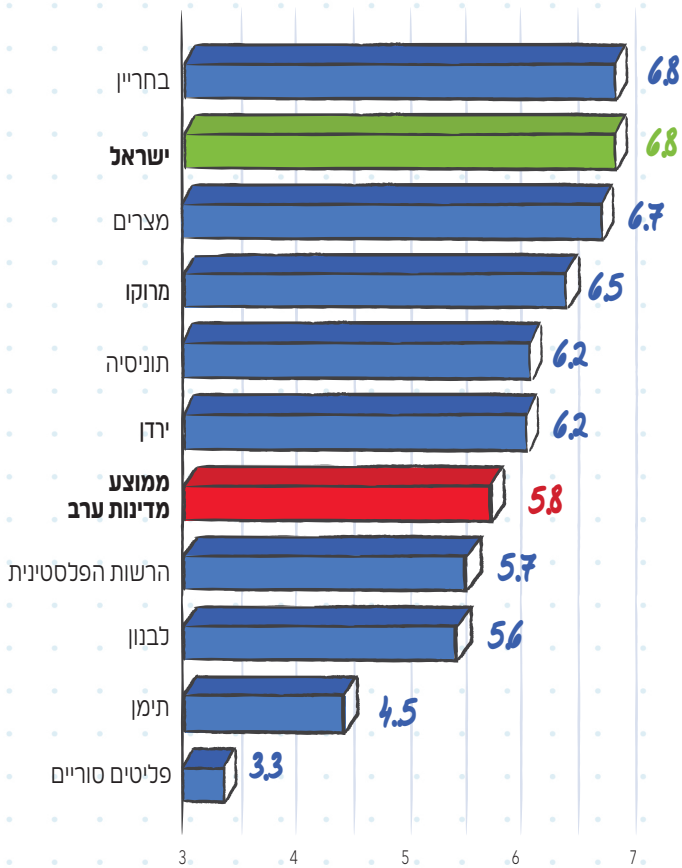
נשים פלסטיניות

גברים פלסטינים

רמת הביטחון
הכלכלי, ממוצע (1-10),
לפי מדינה

5. ערכים אזרחיים

חמש שנים לאחר תחילתו של האביב הערבי, השאלונים בחנו האם אנשים צעירים תומכים בערכים אזרחיים הקשורים לדמוקרטיה ולחברות ליברליות. **הן השאלון הישראלי והן השאלון בעולם הערבי בחנו שני ערכים מרכזיים: חופש הביטוי וזכויות מיעוטים.** משיבים נדרשו לדרג את רמת החשיבות של כל אחד מהערכים הללו על סולם של 1-10, כאשר 10 מסמן כי מדובר בערך בעל חשיבות עליונה.

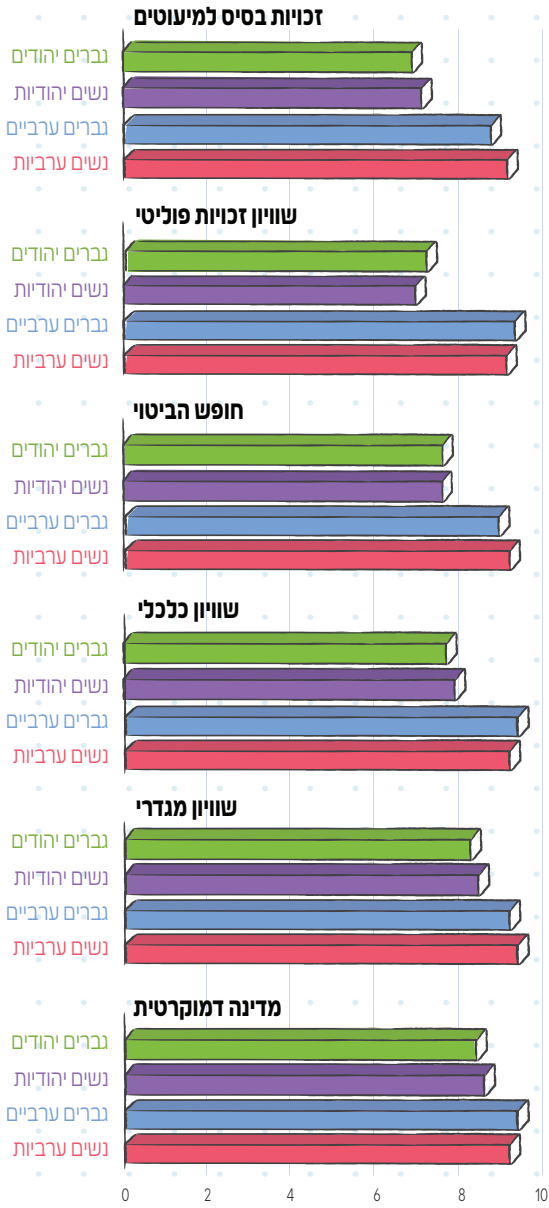
באופן כללי, נרשמה תמיכה משמעותית בחופש הביטוי במדינות השונות. הציון הממוצע הנמוך ביותר נרשם בבחריין, עם ממוצע של 6.8 (מתוך 10) – אך עדיין בתוך הגבול העליון. עם זאת, ממוצע שאר המדינות עומד על טווח שנע בין 7.4 ל-9.1.

ערבים צעירים בישראל מקדשים את חופש הביטוי יותר מכל אוכלוסייה

אחרת שנבחנה – עם ממוצע של 9.4. החשיבות של חופש הביטוי לערביי ישראל לא ניתנת לערעור: 81% דירגו אותה ברמת החשיבות הגבוהה ביותר, עם ציון של 10. התשובה שלהם עומדת בניגוד משמעותי לזה של יהודים ישראלים – קצת פחות משליש דירגו את חופש הביטוי כבעל חשיבות עליונה.

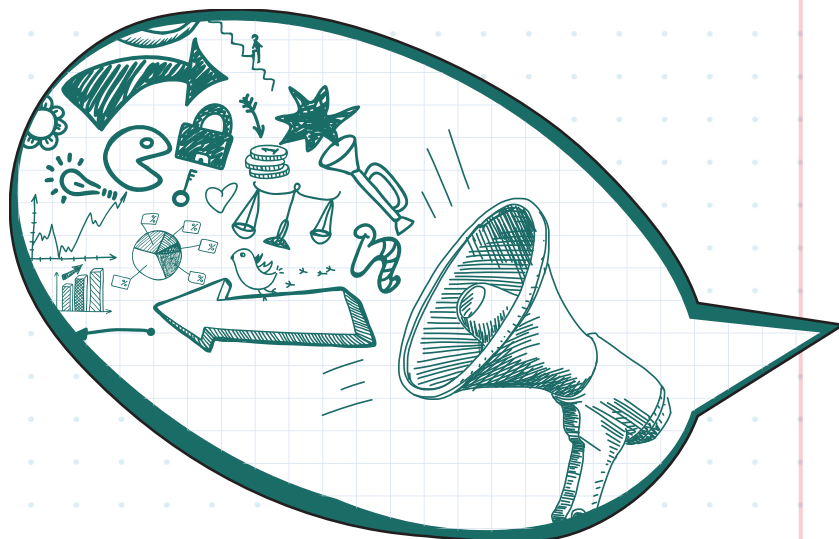

רמת החשיבות של ערכים דמוקרטיים בישראל, ממוצע (1-10), לפי מגדר וקבוצה אתנית

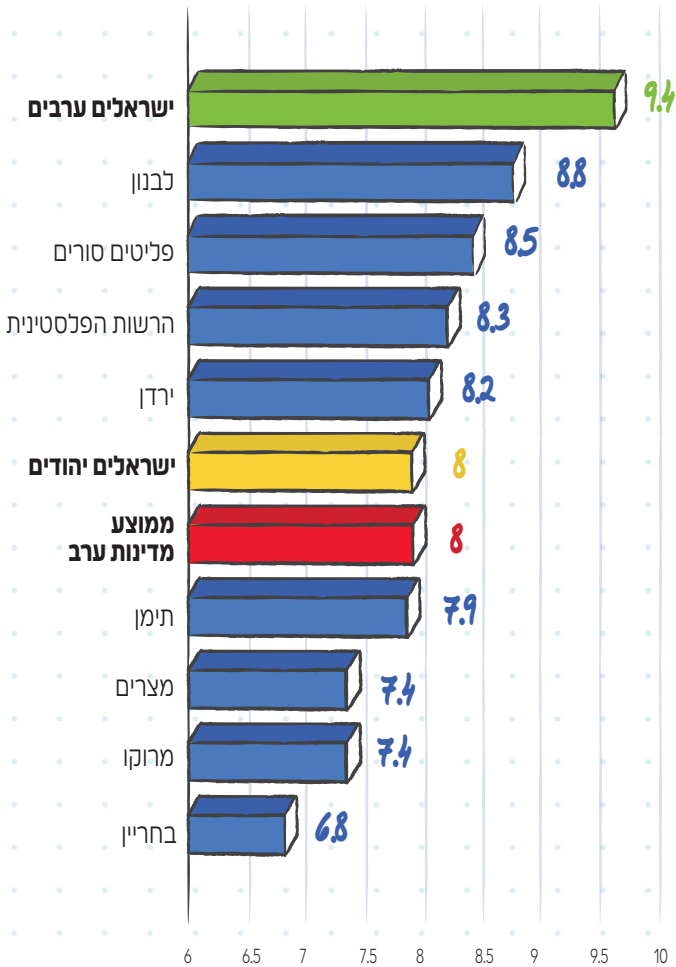

הממוצע בעולם הערבי עמד על 8, זהה לממוצע של האוכלוסייה היהודית בישראל – כאשר הממוצע בקרב צעירים פלסטינים עמד על 8.3. קרי, צעירים פלסטינים דירגו את חופש הביטוי כחשוב יותר מיהודים בישראל, אך נמוך יותר מהממוצע בקרב ערבים בישראל. באופן מעניין, סך הכל, הממוצע הישראלי עמד על 8.3, זהה לזה של הפלסטינים. באופן דומה, שיעורם של הצעירים הפלסטינים שדירגו ערך זה כבעל חשיבות עליונה, עם ציון 10, עומד על 34%, דומה מאוד לזה של היהודים בישראל.

המדינה עם הציון הגבוה ביותר בקרב העולם הערבי היא תוניסיה, עם ממוצע של 9.1 – דבר שיתכן ומשקף את האמונה כי ביטוי של אמונות פוליטיות הוביל לשינוי מהפכני מוצלח בשלטון, כמעט ללא אלימות. באופן מעניין, המדינה עם השיעור הנמוך ביותר של משיבים שדירגו את חופש הביטוי כבעלת חשיבות עליונה היא מרוקו, עם רק 6% וציון ממוצע של 7.4.

רמת החשיבות של
חופש הביטוי, ממוצע
(סולם של 1-10),
לפי מדינה

השאלה השנייה בשני השאלונים בנוגע לערכים דמוקרטיים היא רמת החשיבות שאנשים מייחסים למתן זכויות בסיסיות למיעוטים. השאלה לא פירטה האם זכויות בסיסיות כוללות זכויות פוליטיות או חומריות, אך היא כן ממפה באופן נרחב את התגובה לרעיון הכללי.

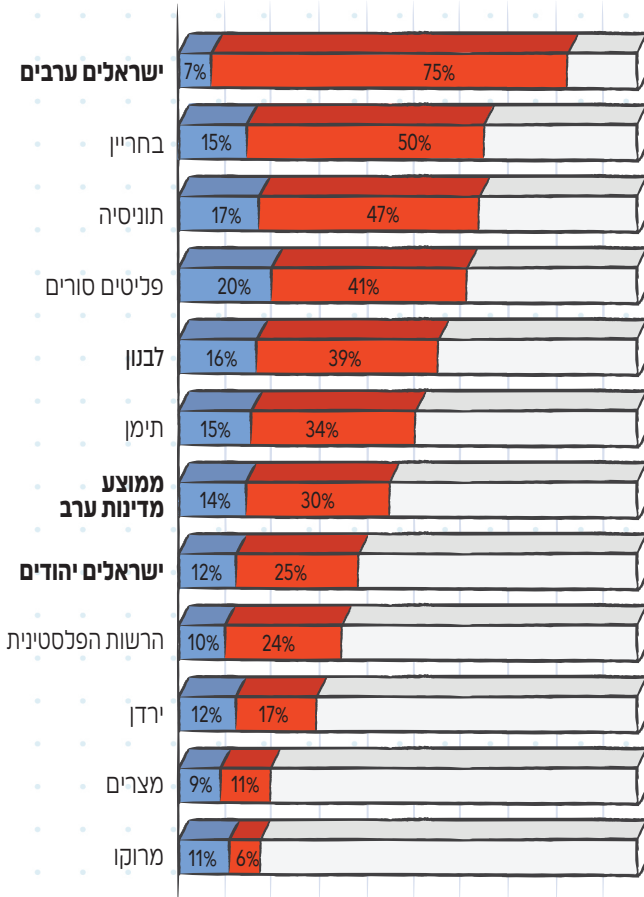
גם במקרה הזה, צעירים ערבים בישראל, דרגו גבוה יותר מכל שאר האוכלוסיות במדגם את החשיבות של מתן זכויות בסיסיות למיעוטים, עם ממוצע של 9.2, ו-75% דרגו שאלה זו עם ציון מלא של 10. תמיכה משמעותית בזכויות מיעוטים, כמו גם זכויות אזרח, הינה לוגית, שכן ערבים בישראל הם מיעוט. ממצא זה תואם גם ממצאים קודמים של מחקרי נוער בישראל, בהם נצפתה רמה דומה של תמיכה בהגנה של זכויות מיעוטים בקרב ערביי ישראל.

ערביי ישראל שונים באופן מהותי מהאוכלוסייה היהודית הצעירה בישראל. רק רבע מהמשיבים היהודים טענו שהגנה על זכויות מיעוטים הינה בעלת חשיבות עליונה (עם ציון של 10), דבר שהיה דומה למגמה בקרב צעירים פלסטינים (24%). עבור צעירים יהודים בישראל ועבור פלסטינים, הממוצע של החשיבות הכללית של מתן זכויות למיעוטים הינו דומה ועומד על 7.1. על פי סולם זה, יהודים ישראלים ופלסטינים מראים כי המגמה דומה לזו של שלוש המדינות עם הציון הנמוך ביותר בעולם הערבי: מצרים (6.4), ירדן (6.9) ומרוקו (6.9), בעוד ערבים ישראלים שונים בתמיכה המשמעותית שלהם במתן זכויות בסיסיות למיעוטים.

בחריין ולבנון הראו ציון ממוצע גבוה יחסית: 8.9 ו-8.2 בהתאמה – ופליטים סוריים הראו גם כן תמיכה משמעותית, עם ממוצע של 8.5. צעירים מתוניסיה ומתימן הראו ציונים ממוצעים מעט יותר נמוכים, 7.9 ו-7.5 בהתאמה.

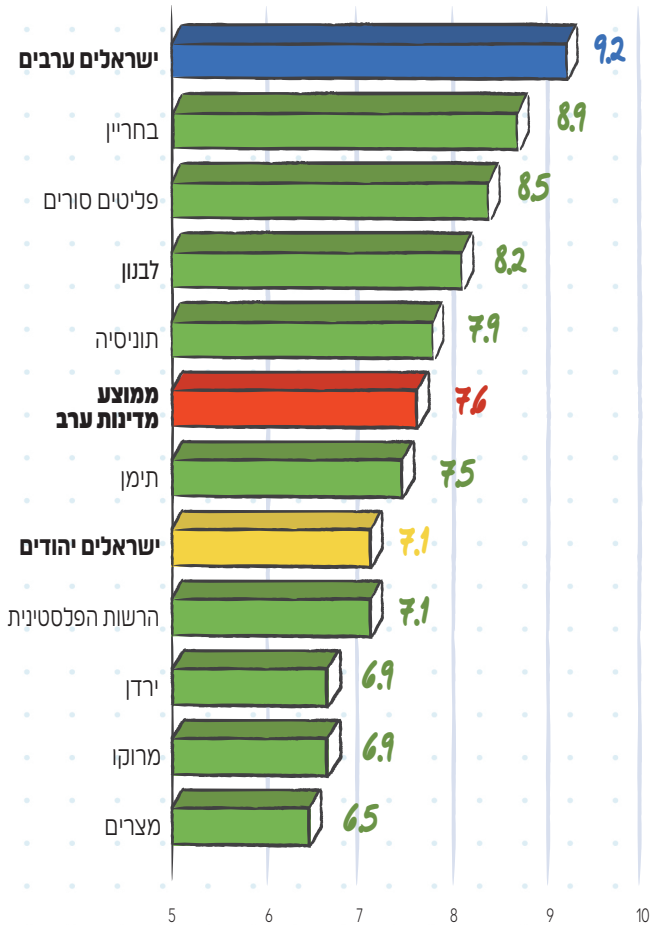
שיעור המאמינים
כי זכויות מיעוטים
הן חשובות במיוחד
(ציונים 9 ו-10)

מרוקו היתה חריגה בשיעור הנמוך של משיבים שדרגו זכויות מיעוטים עם רמת חשיבות הגבוהה ביותר: ממוצע הדירוג עמד על 6.9 מתוך 10, ורק 8% נתנו את הדירוג הגבוה ביותר. בעוד 43% מכלל העולם הערבי נתנו ציון 9 או 10 ברמת החשיבות של זכויות מיעוטים, במרוקו מדובר ב-18% בלבד. ערביי ישראל דירגו באופן משמעותי גבוה יותר מכל שאר האוכלוסיות: 82% דירגו זכויות מיעוטים כבעלות חשיבות עליונה.

רמת החשיבות של
זכויות בסיס למיעוטים,
ממוצע (1-10),
לפי מדינה

מבחינה של השקפת הדתיות של הנשאלים, ניתן לראות מגמות מנוגדות: עבור יהודים ישראלים, רמת דתיות גבוהה יותר מתואמת עם ערכים שמרניים יותר; אך בעולם הערבי, רמת דתיות גבוהה יותר מתואמת דווקא עם ערכים ליברליים מסוימים בקרב צעירים שהשתתפו במדגם. בישראל, המשתתפים החילונים ביותר במדגם הם התומכים הגדולים ביותר של חופש ביטוי. כאשר בוחנים את אלו שציינו כי חופש ביטוי הוא חשוב (ציון 10-6), 92% מהצעירים היהודים החילונים מאמינים כי מדובר בערך בעל חשיבות. שיעור זה יורד באופן עקבי ככל שמשיבים העידו על רמת דתיות גבוהה יותר: 86% ל-76% ל-71% בקרב יהודים מסורתיים, דתיים לאומיים וחרדים בהתאמה.

עם זאת, בקרב ערבים בעולם המציאות היא הפוכה:

78% מהחילונים בעולם הערבי נתנו ציון "חשוב" לחופש ביטוי, 85% בקרב המסורתיים ו-91% בקרב הקבוצה הדתית ביותר.

עובדה זו בולטת במיוחד במצרים בה רק 50% מהחילונים טענו שחופש ביטוי הוא חשוב, 68% מהמסורתיים, ו-88% מהקבוצה הדתית ביותר – פער של 38 נקודות אחוז.

דפוס דומה מתואר גם בירדן, עם פער של 34 נקודות אחוז בין הקבוצה החילונית ביותר לבין הקבוצה הדתית יותר שתמכה יותר בחופש ביטוי.

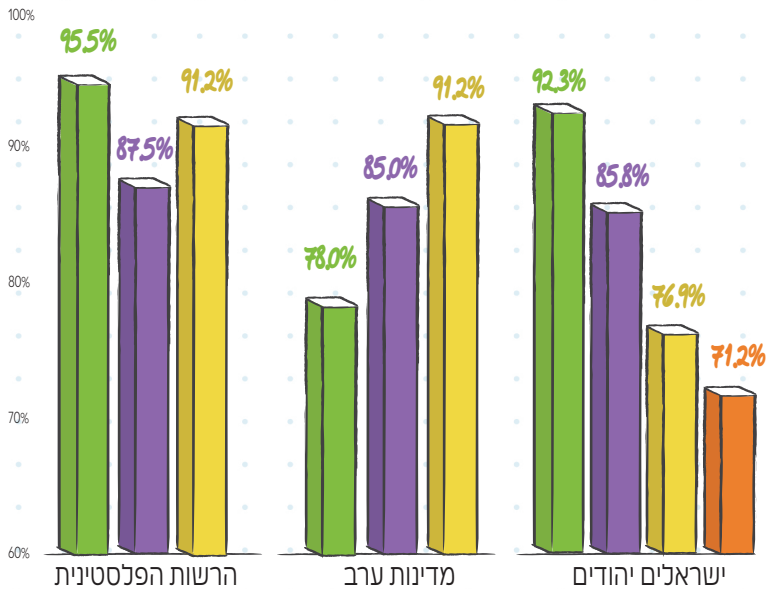

סביר כי תמיכה זו משקפת את העשורים האחרונים שהתאפיינו בשלטונות חילונים אוטוריטריים במדינות אלו, בהן תנועות דתיות נחשבו לחתרנות פוליטית ואף דוכאו – במיוחד במצרים, בה הפיכה הצבאית ביטלה את השלטון של האחים המוסלמים ב-2013. **בקרוב** פלסטינים כמעט ואין הבדל בין קבוצות ברמת דתיות שונה: חילונים, מסורתיים ודתיים מקבלים את חופש הביטוי בשיעורים גבוהים כולם: 95%, 88% ו-91% בהתאמה, דבר המעיד על החשיבות של הנושא – לא כחות מקונצנזוס.

חילוני מסורתי דתי חרדי

שיעור המשיבים על
תמיכה בחופש ביטוי
(ציון 6 ומעלה),
לפי רמת דתיות

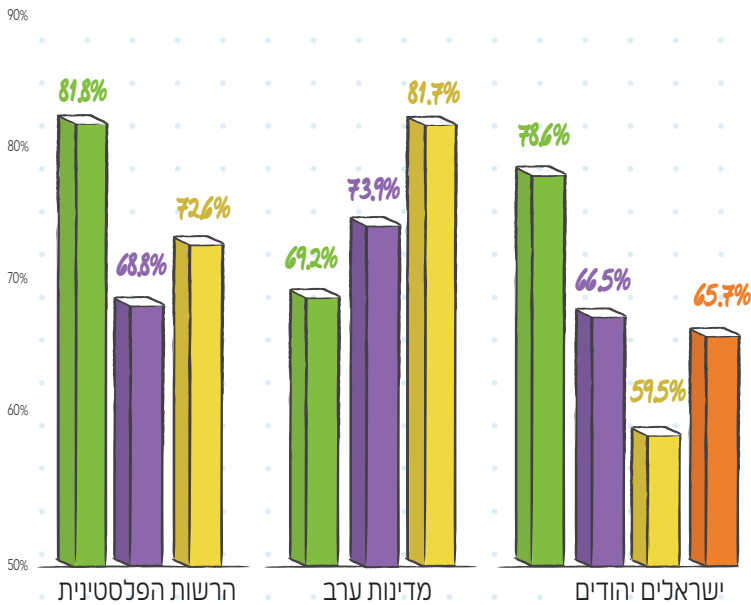
מגמה דומה מתקיימת בכל הנוגע לזכויות מיעוטים: ברחבי העולם הערבי ככלל, מעט יותר חילונים מדרגים זכויות מיעוטים כ"חשובות" – 69% – אך התמיכה עולה עם רמת הדתיות של הנשאלים – ומגיעה ל-82% בקרב הקבוצה הדתית ביותר. שוב, יהודים ישראלים מראים את המגמה ההפוכה: 79% מהחילונים תומכים בזכויות מיעוטים, שיעור אשר דועך בעקביות ככל שרמת הדתיות עולה – למרות שבמקרה זה קבוצת הדתיים הלאומיים מראה תמיכה נמוכה יותר מאשר קבוצת החרדים: 60% ו-66% בהתאמה.

בשאלה זו, פלסטינים הראו שונות קטנה יותר אך ללא מגמה ברורה: 82% מהצעירים החילונים האמינו שזכויות מיעוטים הן חשובות, 73% מהקבוצה הדתית ביותר, כמו גם 69% מאלו שהם מסורתיים.

כמו בשאלה שעסקה בחופש הביטוי, ישנן פחות ראיות בנוגע לקיומו של קשר מובהק בין רמת הדתיות וגישות לערכים אזרחיים. לעומת זאת, בסקרים אחרים ניתן לראות כי ישנם הבדלים פוליטיים בין חילוניים לבין הקבוצות הדתיות ביותר בקרב פלסטינים. על כן, זה אפשרי כי ההבדלים משויכים להעדפה של מפלגה פוליטית, אך ערכים אזרחיים מסוימים זוכים לתמיכה נרחבת בקרב פלסטינים ללא כל קשר לקבוצות הפוליטיות והדתיות השונות.

שיעור המשיבים שתומכים בזכויות בסיסיות למיעוטים (6 ומעלה), לפי רמת דתיות

6. מטרת אישיות

בעוד השאלות האחרות עסקו בתנאים חומריים, וערכים ציבוריים לחברה, כל שאלון הכיל שאלה אודות הציפיות של אנשים בנוגע להגשמה עצמית במדינותיהם. שאלה זו נשאלה באופן שונה בשאלון הישראלי ובעולם הערבי: ישראלים נשאלו "עד כמה אתה בטוח שתוכל להגשים את המטרות האישיות שלך בישראל?". בעולם הערבי השאלון בחן את רמת היציבות שהם חווים בכל הנוגע לאפשרות לחיות "חיים מספקים" וניתנו למשיבים חמש אופציות – כולל אופציית ביניים של "בערך". לערבים וליהודים בישראל היתה אופציה בינרית, לבחור על סולם של ארבע נקודות. על כן השאלות לא ברות השוואה באופן מוחלט.

בעולם הערבי, שלוש מדינות יצרו רובד עליון בהן חלקים נכבדים מהמשיבים במדגם השיבו כי הם חשו או ודאות גבוהה או יציבות גבוהה בכל הנוגע לאפשרות לחיות חיים מספקים. שלוש המדינות בראש הדירוג היו ירדן ומרוקו עם יותר משני שלישי (70%) מהמשיבים שדרגו את שתי האפשרויות הגבוהות ביותר (יציב ויחסית יציב), ובחריין עם נקודת אחוז אחת פחות (69%) – כמעט שוויון משולש.

למרות שהשוואה היא רק קירוב, מהסיבות שתוארו לעיל, **ערבים צעירים בישראל הראו רמות גבוהות של אופטימיות, עם 74% שטענו כי הם בטוחים שיוכלו להגשים את המטרות שלהם בישראל. ההשוואה המקבילה לאוכלוסיית הצעירים היהודים בישראל – הראתה כי הם היו מעט פחות אופטימיים: רק 56% מהיהודים הצעירים בישראל הרגישו כי הם יכולים להגשים את מטרותיהם בישראל.**

לאור ההבדלים בשאלה ובתשובות, ניתן לייצר השוואה משמעותית יותר בין פלסטינים לשאר העולם הערבי: לפי סולם זה, הפלסטינים מדורגים נמוך יותר מכל קהילה אחרת למעט מצרים ופליטים סוריים. בקרב פליטים סוריים, 26% מעט יותר מרבע, חשו ודאות בנוגע לאפשרות לחיות חיים מספקים; בקרב צעירים במצרים, רק 43% חווים את אותה יציבות. **המיקום הנמוך באופן יחסי עומד בניגוד לזה של האזרחים הערבים בישראל, אשר בטוחים שהם יכולים להגשים את המטרות האישיות שלהם, באופן יחסי לצעירים יהודים בישראל.**

הניגוד בין פלסטינים לערבים אזרחי ישראלי מעלה שאלה מרתקת אודות האופן שבו אנשים חווים אופטימיות – האם הם בוחנים קנה מידה אובייקטיבי, או שמא הם משווים את עצמם לאוכלוסיות אחרות? **אם כן, אזי למי? אם אזרחים ערבים משווים את עצמם ליהודים בישראל, ניתן היה לצפות כי הם יהיו פסימיים יותר בכל הנוגע לאפשרות להגשים את מטרותיהם האישיות, שכן הם סובלים מאפליה ומחסמים בכל הנוגע להגשמה עצמית בישראל, בהשוואה ליהודים. עם זאת, אם הם משווים את עצמם לפלסטינים, או לפליטים סוריים לצורך העניין, הם יכולים להאמין שמצבם היחסי משמעותית טוב יותר, ועל כן לחוות אופטימיות גדולה יותר.**

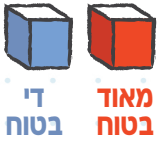
מצרים, תימן ולבנון, כולן מראות רמות נמוכות יותר באופן משמעותי של אופטימיות בכל הנוגע לאפשרות לחיות חיים יציבים של הגשמה עצמית: 43%, 47% ו-52% בהתאמה. בהתחשב במלחמה האלימה שמתחרשת בתימן, חוסר היציבות בלבנון לאור המשבר בסוריה ואיום המלחמה עם ישראל, וחוסר היציבות הפוליטי העמוק במצרים בשנים שלפני-הסקר, רמות האופטימיות הנמוכות, במיוחד בכל הנוגע ליציבות, כולן בעלות הקשר ברור.

כפי שניתן לראות בנושאים אחרים, רמת הדתיות של המשיבים משפיעה על העמדות שלהם בכל הנוגע ליכולת לחיות חיים מספקים.

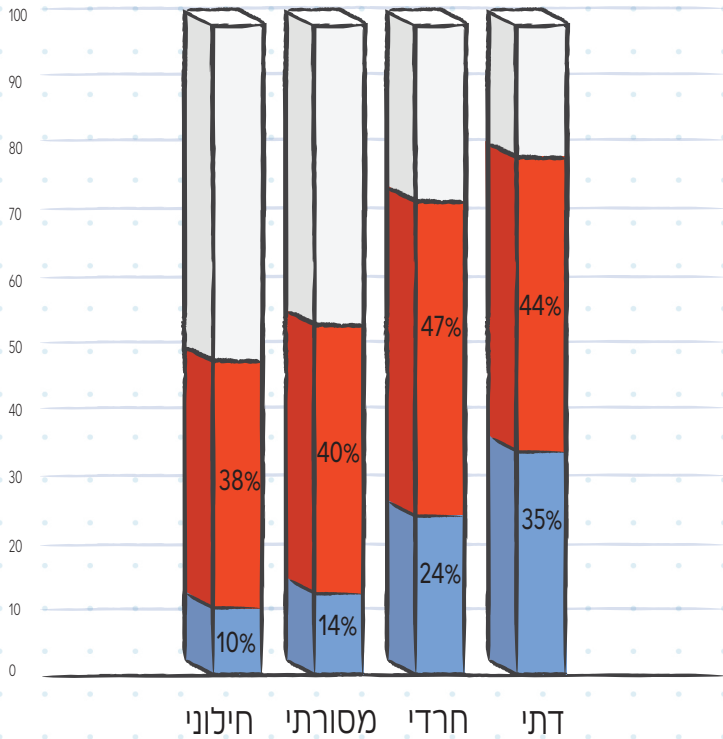

כך, בקרב פלסטינים, ובעולם הערבי באופן כללי, חילונים ואנשים בעלי השקפה דתית מוגבלת יותר, מראים רמות דומות של ודאות בכל הנוגע לאפשרות לחיות חיים מספקים. בעולם הערבי באופן כללי, 53% מהחילונים, ו-47% מהמסורתיים הרגישו או יציבות או יציבות גדולה בכל הנוגע לשאלה. בקרב האוכלוסייה הדתית ביותר, ישנה עלייה קלה ל-54%. בקרב פלסטינים, 45% מהחילונים הרגישו יציבות בכל הנוגע לאפשרות לחיות חיים מספקים, בהשוואה ל-43% מהקבוצה הדתית באופן חלקי, ו-47% מהקבוצה הדתית ביותר.

עם זאת, בקרב יהודים בישראל, אנשים עם רמות דתיות שונות מראים מגמה הדומה לזו הנצפת בעולם הערבי, בניגוד לממצאים קודמים. בכל הנוגע להגשמה אישית, ההבדלים בין אנשים עם רמת דתיות שונה משמעותית: חילונים מראים רמת ודאות נמוכה יותר, עם 48%, ודתיים לאומיים יותר בטוחים בפער של מעל ל-30 נקודות אחוז (79%).

שיעור היהודים בישראל שמאמינים שיכולים להגשים את המטרות האישיות שלהם, בחלוקה לרמת הדתיות

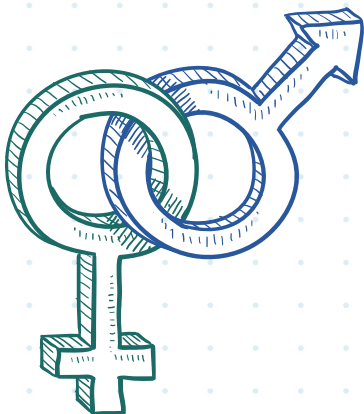

ההבדלים בין נשים צעירות לגברים צעירים לא משמעותיים במדד זה באופן כללי. עם זאת, ישנם פערים לטובת נשים.

בקרוב פלסטינים, 41% מהגברים הרגישו או יציבות או יציבות מסוימת בכל הנוגע לאפשרות לחיות חיים מלאים, בהשוואה ל-50% מהנשים.

בעולם הערבי ככלל – 50% מהגברים, אך 56% מהנשים חוו יציבות או יציבות מסוימת.

המגמה הספציפית הזו לא מחזיקה בקרב יהודים או ערבים בישראל. שוב פעם, הפערים הינם קטנים, או כמעט ולא קיימים: 56% ו-57% מהגברים והנשים הצעירים זה הצעירות היהודים בישראל מאמינים שהם יכולים להגשים את מטרותיהם בישראל. בקרב גברים ערבים, 77% מאמינים שהם יכולים להגשים את מטרותיהם בישראל, בעוד רק 71% מהנשים הערביות חוות באופן דומה.

7. סיכום

הממצאים של המחקרים החופפים בקרב צעירים במזרח התיכון, מראים מגוון רחב של נקודות דמיון ושוני – הן בקרב מדינות ערב, והן בקרב יהודים וערבים. בחלק מהמקרים, צעירים ערבים בישראל שונים משאר הקהילות, ויהודים בישראל מראים מגמות שקרובות יותר למה שמתרחש בשאר המזרח התיכון. זה היה המקרה למשל ביחס לערכים אזרחיים ולעקרונות ליברליים. **הממוצע של העולם הערבי ביחס לחשיבות של זכויות בסיסיות למיעוטים עמד על 7.6. יחד עם זאת, ערבים אזרחי ישראל דירגו זכויות אלו במקום הגבוה ביותר עם ציון ממוצע של 9.2. לא מדובר בתופעה מפתיעה, שכן הם מיעוט בישראל.** חשוב לשים לב גם כן כי בקרב יהודים חילוניים בישראל הדירוג היה רק במעט גבוה יותר בהשוואה לעולם הערבי, ועמד על 7.7.

בכל הנוגע לחופש הביטוי, התוצאות הן פחות או יותר זהות. האוכלוסייה היהודית בישראל סיפקה את אותו הציון כמו העולם הערבי – 8. ערבים ישראלים, שוב פעם, מדורגים במקום הגבוה ביותר עם ציון של 9.4. יהודים חילוניים מייחסים חשיבות גבוהה יותר לחופש הביטוי בהשוואה ליהודים מסורתיים ולדתיים, ונתנו לחופש הביטוי ציון של 8.5, עדיין נמוך משמעותית מהציון של ערביי ישראל. הדבר ממחיש את הדמיון החזק שבין האוכלוסייה היהודית בישראל לאוכלוסייה במדינות ערב, ומייצב את ערביי ישראל כיוצאים מהכלל.

הדבר מוביל להשוואה מעניינת נוספת – בעולם הערבי, משיבים דתיים נוטים לתמוך יותר בעקרונות הללו הנחשבים ליברליים. ייתכן ומדובר בתוצאה של שנים של דיכוי של קבוצות פוליטיות דתיות במדינות שנוהלו על ידי שליטים אוטוריטריים חילוניים (או

תחת ההנהגה החדשה החצי-אוטוריטרית שקיימת כיום במצרים).
ישראל היא יוצאת הדופן במקרה הזה, בה אנשים דתיים נוטים לתמוך פחות בערכים ליברליים – באופן שמתואם יותר למגמות במדינות מערביות.

במובנים מסוימים, צעירים פלסטינים וערביי ישראל הצעירים חווים את החיים שלהם באופן שונה. למשל, בכל הנוגע לאופן שבו הם תופסים את היכולת שלהם להגשים את המטרות שלהם בחיים. הדבר יכול לשקף מציאות שונה של ערביי ישראל, ביחס למחסומים האישיים שפלסטינים חווים בנוגע לחיים שלהם.

לדוגמא, כאשר נשאלו אודות ביטחון בנוגע לחיים שלהם, מדד שלוקח בחשבון מצבים אישיים שונים, כולל בית ספר, עבודה, משפחה, מצב כלכלי, שיפוטים פוליטיים והתפתחות בעתיד, ישראל (7.4) מדורגת משמעותית מעל ממוצע העולם הערבי (6.4). ערביי ישראל מדורגים אף הם במקום גבוה יותר בהשוואה לצעירים יהודים בישראל, ונראה כי רק לצעירים תוניסאים יותר ביטחון בנוגע לחיים שלהם מאשר ערביי ישראל. כפי שניתן היה לצפות, הממוצע הישראלי הוא הרבה יותר גבוה בהשוואה לזה הפלסטיני.

בכל הנוגע לחשיפה לאלימות, יהודים בישראל הן אחת הקהילות שמרגישות הכי פחות בטוחות. רק פליטים סוריים וצעירים בתימן, שתי קהילות שחוות מלחמת אזרחים, מרגישים פחות בטוחים. ערבים ישראלים ופלסטינים קיבלו את אותו ציון כמו הממוצע של העולם הערבי של 6.9. המספרים מפתיעים, שכן שיעורי הפשיעה בחברה הערבית בישראל גבוהים באופן משמעותי בהשוואה לשיעורי הפשיעה בחברה היהודית. על כן, מדובר בדוגמא נוספת להבדלים שבין האוכלוסייה היהודית והערבית בישראל –

הסבר אפשרי הוא שבעוד יהודים משווים את עצמם למדינות מערביות, ערביי ישראל משווים את עצמם למדינות ערב אחרות. נקודה מעניינת נוספת בכל הנוגע לתחושת הביטחון והאלימות היא

שבישראל, הן נשים ערביות והן נשים יהודיות מדווחות על רמת בטיחות נמוכה יותר בהשוואה לגברים. המגמה בעולם הערבי היא הפוכה – גברים מרגישים פחות בטוחים בהשוואה לנשים. יתכן ומדובר בתוצאה של מודעות גוברת לאלימות נגד נשים בישראל.

לסיכום, ישראל באופן כללי נוטה להישען יותר לכיוון המערב מאשר לכיוון המזרח התיכון במגוון של מדדים – יתכן ומדובר במתח מכונן בחברה שלה. מצד אחד ישראל שוכנת במזרח התיכון ומצד שני נוטה להיות דומה למדינות המערב, באותו הזמן, המזרח התיכון עצמו נמצא בגאות, וסביר כי סקרים עתידיים בשנים הקרובות יראו שינויים משמעותיים באי יציבות.

נספח א' ניתוח השוואתי

נספח זה מציג את המידע והנתונים אודות המדינות שהשתתפו במחקר ממקורות מידע רשמיים כמו הבנק העולמי, אינדקס פיתוח הנוער (Youth Development Index) וסקר הערכים העולמי (World Values Survey).

Youth Development Index (YDI)

ציון ודירוג במדד ה-YDI למדינות נבחרות, 2016

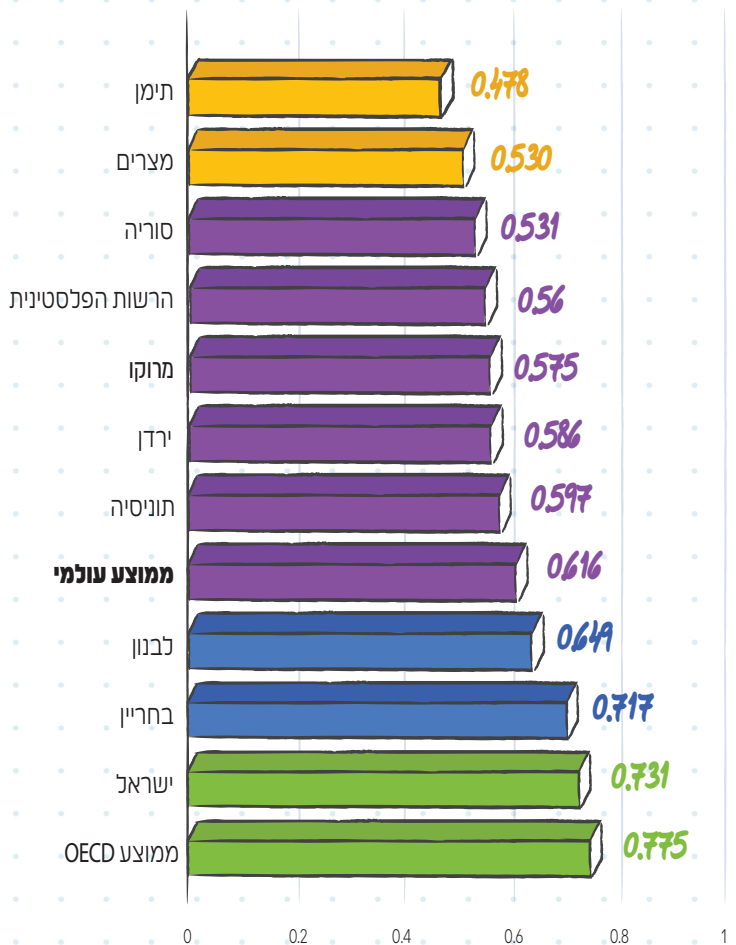
מקור: מדד פיתוח
הנוער, דוח שנתי 2016

מדינה	דירוג עולמי	בריאות ורוחה	חינוך	תעסוקה והזדמנויות	השתתפות אזרחית	השתתפות כוליטית	% שינוי מ-2010
ישראל	31	1 (0.904)	34 (0.926)	24 (0.751)	17 (0.820)	54 (0.703)	+11.08%
בחריין	41	36 (0.796)	52 (0.849)	29 (0.735)	26 (0.753)	181 (0.056)	+7.39%
לבנון	76	10 (0.851)	108 (0.721)	118 (0.506)	155 (0.248)	56 (0.701)	-3.70%
תוניסיה	110	33 (0.805)	80 (0.772)	79 (0.568)	160 (0.238)	165 (0.246)	-4.36%
ירדן	114	30 (0.811)	82 (0.770)	143 (0.456)	152 (0.252)	153 (0.345)	+2.22%
מרוקו	120	107 (0.657)	103 (0.725)	108 (0.518)	129 (0.382)	140 (0.412)	+1.74%
פלסטין	126	88 (0.713)	90 (0.751)	136 (0.477)	175 (0.183)	148 (0.379)	-6.07%
סוריה	137	41 (0.789)	126 (0.614)	164 (0.401)	97 (0.478)	172 (0.212)	-3.20%
מצרים	138	60 (0.756)	96 (0.735)	174 (0.354)	134 (0.337)	169 (0.234)	+7.55%
תימן	152	67 (0.746)	140 (0.541)	181 (0.232)	171 (0.202)	115 (0.523)	-0.21%
ממוצע עולמי	-	0.616	0.636	0.714	0.567	0.509	-
ממוצע OECD	-	0.955	0.955	0.758	0.567	0.669	-

ציון כולל ב-YDI במדינות נבחרות 2016

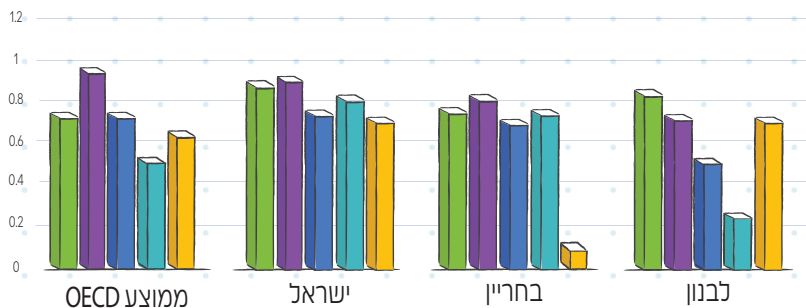
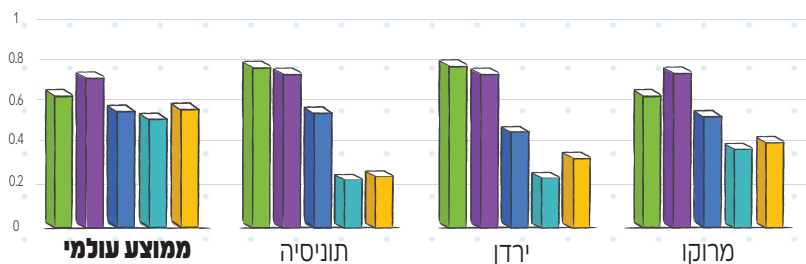
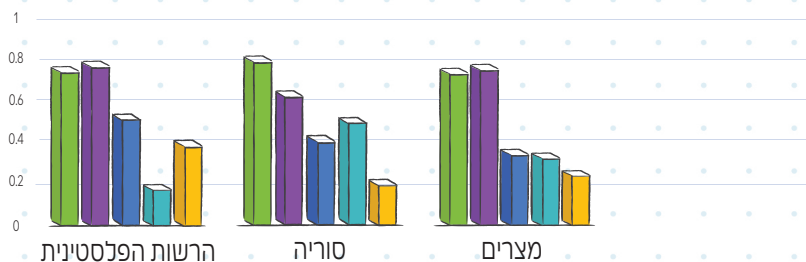
מקור: מדד פיתוח הנוער
דוח שנתי 2016

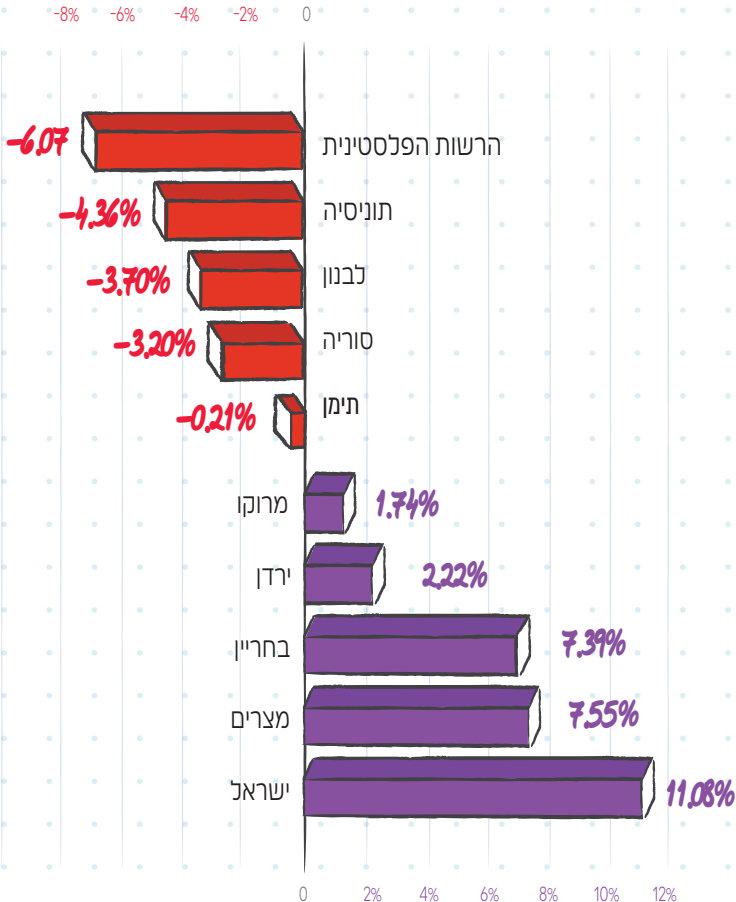
דירוג YDI בקטגוריות השונות 2016

מקור: מדד פיתוח הנוער, דוח שנתי 2016

שיעור שינוי בציון הכולל ב-YDI ב-2016 בהשוואה לציון ב-2010

מקור: מדד פיתוח הנוער, דוח שנתי 2016

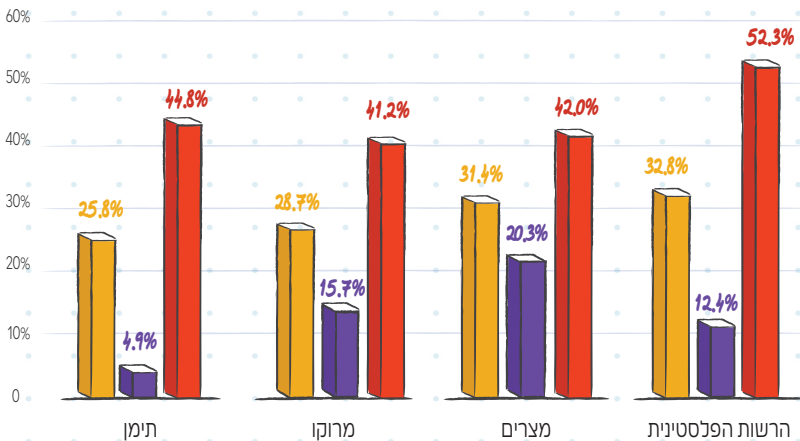
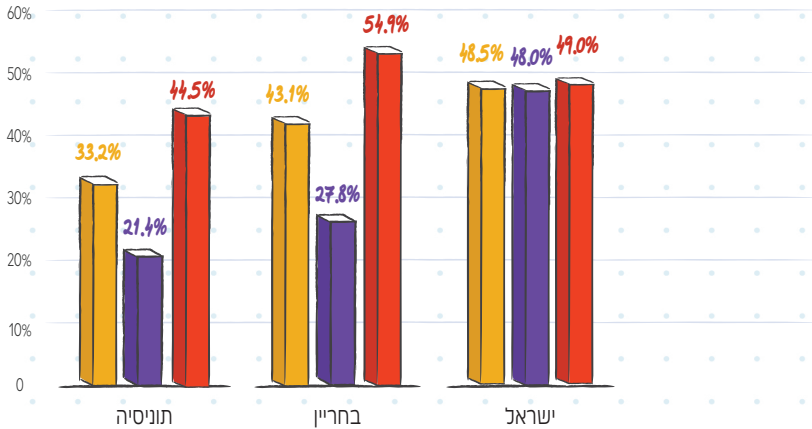

שוק העבודה בקרב צעירים

שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בכלל האוכלוסייה בחלוקה למגדרים, גילאים 15-24, המידע הזמין ביותר (2013-2016)

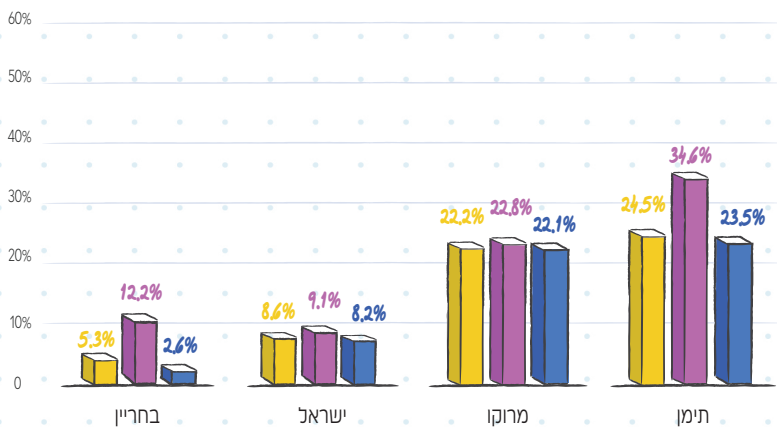
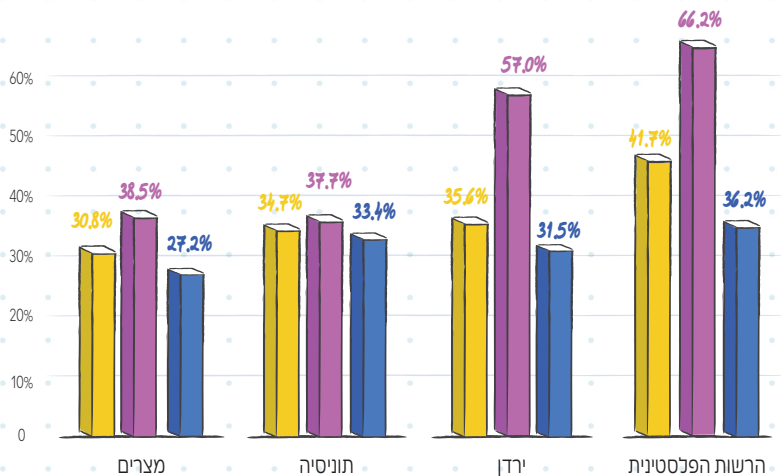
מקור: הבנק העולמי

שיעורי האבטלה בכלל האוכלוסייה, ובחלוקה למגדרים, גילאים 15-24, המידע הזמין ביותר (2013-2016)

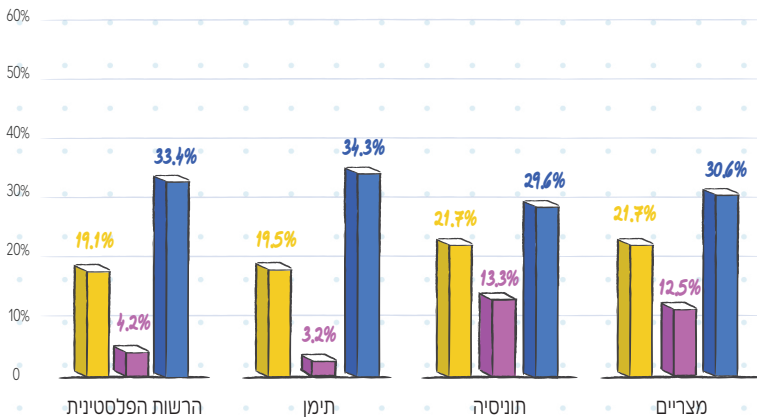
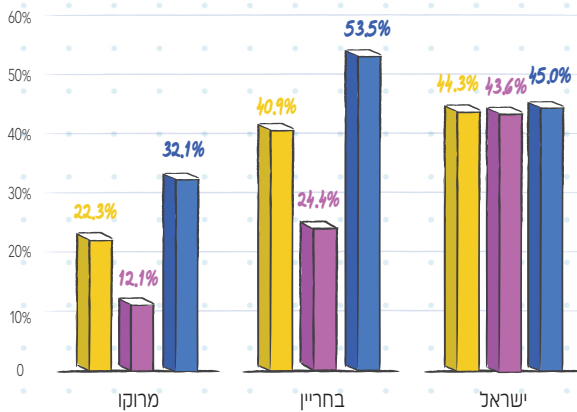
מקור: הבנק העולמי

שיעורי התעסוקה בכלל האוכלוסייה ובחלוקה למגדרים, גילאים 15-24, המידע הזמין ביותר (2013-2016)

מקור: עיבוד מרכז מאקרו לכלכלה מדינית לנתוני הבנק העולמי

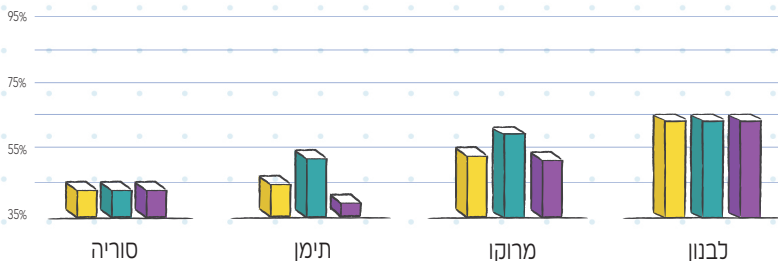
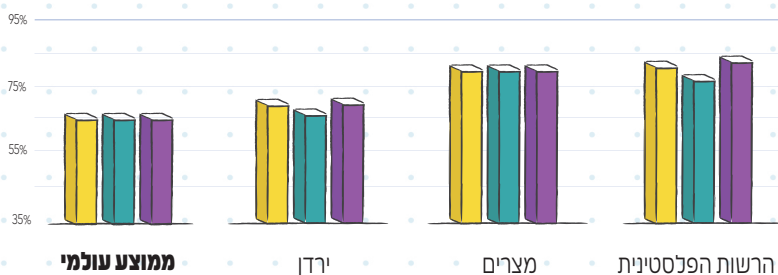
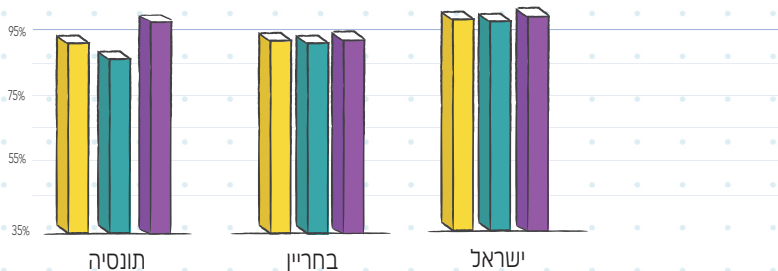
השכלה בקרב צעירים

נשים גברים סה"כ

שיעור הבוגרים של השכלה
תיכונית, כלל האוכלוסייה
ובחלוקה למגדרים, 2016

מקור: הבנק העולמי

שיעור הבוגרים של השכלה אקדמית, כלל האוכלוסייה ובחלוקה למגדרים, 2016

מקור: הבנק העולמי

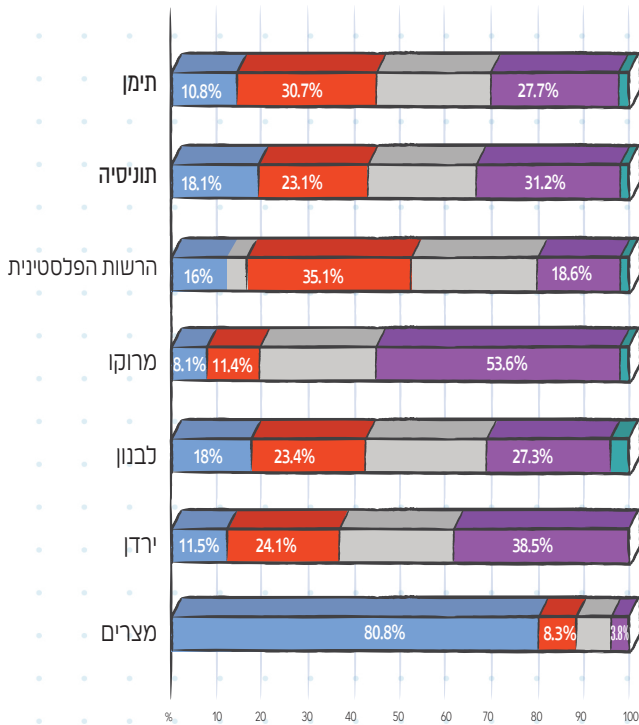

פוליטיקה וחברה

רמת החשיבות של פוליטיקה בחיים, אחוזים, 2010-2014

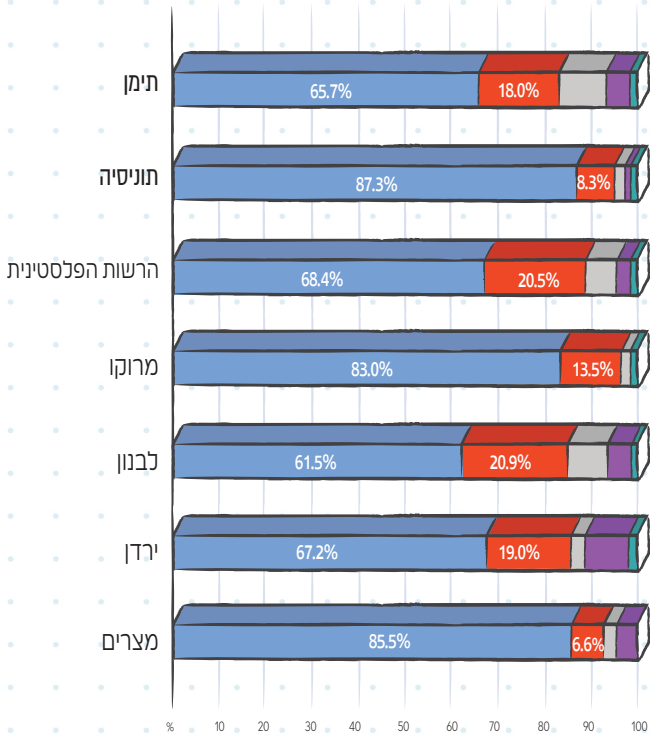
מקור: עיבוד מרכז מאקרו לכלכלה מדינית לנתוני סקר הערכים העולמי

רמת החשיבות של עבודה בחיים, אחוזים, 2010-2014

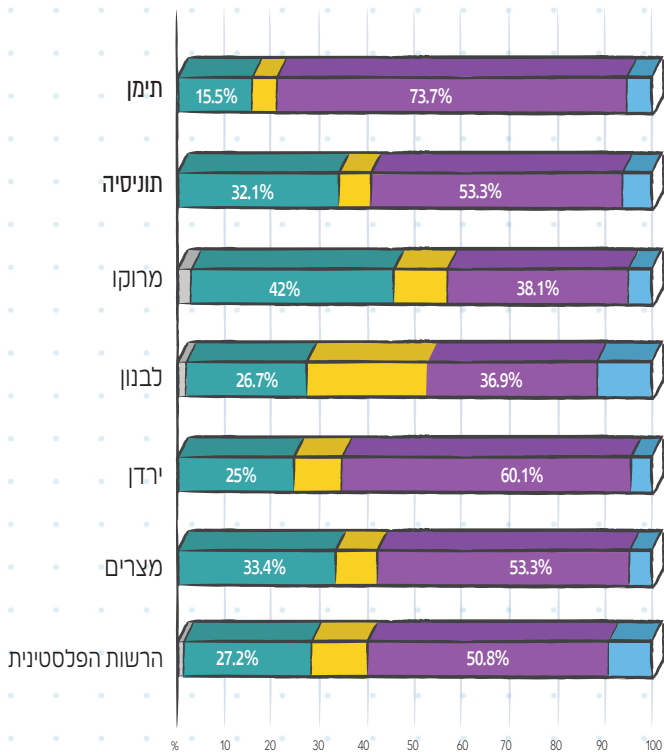
מקור: עיבוד מרכז מאקרו לכלכלה מדינית לנתוני סקר הערכים העולמי

- לא יודע
- להלחם בעליית המחירים
- לתת לציבור השפעה רבה יותר בהחלטות ממשלתיות חשובות
- שמירה על סדר במדינה
- הגנה על חופש הביטוי

המטרה הראשונה של הממשלה צריכה להיות, אחוזים, 2010-2014

מקור: עיבוד מרכז מאקרו לככללה מדינית לנתוני סקר הערכים העולמי

שיעור האנשים שמוכנים לקחת חלק בפעילויות פוליטיות אחרים, 2010-2014

מקור: עיבוד מרכז מאקרו לכלכלה מדינית לנתוני סקר הערכים העולמי

לא יודע	עשיתי	יתכן ואעשה	לעולם לא אעשה	פעילות פוליטית	מדינה
3.7%	9.2%	27.5%	59.7%	חתימה על עצומה	הרשות הכלסטית
1.8%	22.5%	33.0%	42.7%	השתתפות במחאה שקטה	
0.0%	1.4%	5.5%	93.1%	חתימה על עצומה	מצרים
0.0%	5.2%	5.9%	88.9%	השתתפות במחאה שקטה	
0.6%	4.6%	11.5%	83.3%	חתימה על עצומה	ירדן
0.6%	4.9%	9.8%	84.8%	השתתפות במחאה שקטה	
7.7%	9.9%	32.5%	49.9%	חתימה על עצומה	לבנון
6.4%	14.1%	38.2%	41.3%	השתתפות במחאה שקטה	
3.7%	4.3%	13.3%	78.7%	חתימה על עצומה	מרוקו
2.7%	11.1%	12.6%	73.7%	השתתפות במחאה שקטה	
7.0%	3.9%	22.5%	66.6%	חתימה על עצומה	תוניסיה
4.6%	14.2%	24.2%	57.0%	השתתפות במחאה שקטה	
21.9%	2.8%	17.2%	58.2%	חתימה על עצומה	תימן
13.3%	15.0%	18.3%	53.5%	השתתפות במחאה שקטה	

הסקר של שנת 2016 של אנשים צעירים בישראל, התמקד באנשים בגילאים 15-18 ו-21-25, ובחן מגוון רחב של סוגיות חברתיות, דמוגרפיות ועמדות שונות. הסקר בוצע בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה הצעירה בישראל, יהודים וערבים, בני כל הדתות ובעלי מאפיינים דמוגרפיים שונים. בשנת 2017, קרן פרידריך אברט ניהלה פרויקט משמעותי במסגרתו בוצע סקר בקרב צעירים בכל רחבי העולם הערבי, בגילאים 16-30. הפרויקט כיסה תשע מדינות – בחריין, ירדן, לבנון, מצרים, מרוקו, פליטיים סורים, הרשות הפלסטינית, תוניסיה ותימן.

הסקרים פותחו בכדי לאפשר דיון בסוגיות הרלוונטיות לחיים ולגישות החברתיות של כל אחת מהחברות באופן ספציפי – ישראל והעולם הערבי. עם זאת, מספר שאלות נבחרו במכוון בשני השאלונים, בכדי שתתאפשר השוואה. חמש שאלות נותרו זהות לחלוטין, ושלוש שאלות נוספות שוננו במעט בכדי לבצע את ההתאמות להקשר הישראלי.

מחקר זה מסכם את הממצאים והתובנות, בנוגע לנקודות הדמיון והשוני של צעירים בכל אחת מהמדינות שהשתתפו בסקר. הניתוח משווה את האוכלוסייה הצעירה היהודית והערבית למקבילותיה בעולם הערבי, ובאופן ספציפי מבצע השוואה לאוכלוסייה הצעירה ברשות הפלסטינית – השכנה הקרובה ביותר של ישראל, ולאזרחים ערבים בישראל מדובר לא פעם במקבילים שלהם. ישנם מספר כיווני השוואה: יהודים בישראל בהשוואה לעולם הערבי, ערבים אזרחי ישראל בהשוואה לצעירים פלסטינים, ופלסטינים בהשוואה הן ליהודים והן לצעירים במקומות אחרים בעולם הערבי.